БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, КАТТЫЖЫҢАР! 1925 чылда үндезилеттинген.

ШЫН

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ КОММУНИСТИГ ПАРТИЯЗЫНЫҢ ТЫВА ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ КОМИТЕТТЕРИНИҢ, АЖЫЛЧЫ ЧОННАР ДЕПУТАТТАРЫНЫҢ ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ СОВЕТТЕРИНИҢ ОРГАНЫ

№ 128 (4918). 1961 ч. июнь 1, четверг. | Өртээ 2 көп.

СЪЕЗД МУРНУНУҢ ЧАРЫЖЫНЫҢ ТУГУН БЕДИК ТУДААЛ

* * *

СЭКП ТЫВА ОБКОМУНУҢ БЮРОЗУНДА, ОБЛСОВЕТТИҢ КҮҮСКОМУНДА БОЛГАШ ОБЛПРОФЧӨВҮЛЕЛДЕ

СЭКП-ниң ам болур XXII съездизинге алдар болдурган шилчиир Кызыл тукту тургузар дугайында

СЭКП-ниң Тыва обкомунуң бюрозу, ажылчы чоннар депутаттарының область Совединиң күүскому болгаш профэвилелдериниң область Чөвүлели СЭКП-ниң ам болур XXII съездизинге алдар болдурган социалистиг чарышка тиилекчи болган үлетпүр, транспорт, тудуг организацияларына, фермаларга, бүдүрүлге бригадаларына тыпсыры-биле СЭКП обкомунун, облкүүскомнун болгаш облпрофчөвүлелдин шилчиир Кызыл туктарын тургузарын доктааткан.

Кызыл туктарны: үлетпүр бүдүрүлгелеринге—бир тук; тудуг участоктарына — бир тук; АТК-ларга — бир тук; сүт-бараан фермаларына, совхозтарга болгаш колхозтарга — ийи тук; кукуруза, чигир свёклазы өстүрериниң механизастаттынган бригадаларына—бир тук; механизастаттынган хойжу бригадаларга—бир тук; өөреникчилериң бүдүрүлге бригадаларына—бир тук; школалар болгаш интернаттар тударының бригадаларынга—бир тук; хаван ажылының бригадаларынга—бир тукту тургузарын доктааткан.

СЭКП-нин XXII съездизинге төлептиг ужуражыр дээш социалистиг чарышты ажылчы чоннарның оргузунга улам-на калбартырын. СЭКП-нин XXII съездизинге алдар болдурган социалистиг чарыштын тиилекчилеринге туктарны ай бүрүзүнүн түннелдерин өзугаар тыпсыр деп чүвени бүгү ажылчы чоннарга тайылбырлаарын СЭКП райкомнарының секретарьларынга болгаш райкүүскомнар даргаларынга, партия, совет, профэвилел, комсомол болгаш ажыл-агый организацияларының удуртукчуларына хүлээткен.

Шилчиир Кызыл тукту СЭКП-нин XXII съездизинин ажыттынарының мурнуу чарышда чаалап алган организацияга болгаш бүдүрүлге черинге ону кезээде арттырар.

СЭКП ТЫВА ОБКОМУНУҢ БЮРОЗУНДА БОЛГАШ ОБЛСОВЕТТИҢ КҮҮСКОМУНДА

„Областың эң эки кыргыкчызы“ болгаш 1961 чылда хой кыргылдазының „Область чемпиону“ деп ат дээш конкурсту чарлаар дугайында

Хой кыргылдазын эң дүрген эрттирер, хой кыргылдазынга күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидер, ажылдың шынарын экижидер, кыргылданың чаа аргаларын шингээдип алыр сорулга-биле СЭКП обкомунун бюрозу болгаш облкүүском доктаалды хүлээп алган.

Ук доктаалда «Областың эң эки хой кыргыкчызы» болгаш 1961 чылда хой кыргылдазының «Область чемпиону» деп ат дээш конкурсту чарлаан болгаш ол атты чедип алырының негелделерин бадылаан.

«Областың эң эки хой кыргыкчызы» деп атты чедип алырда, сес шактыг ажыл хүнүнге саналарга хой кыргылдазынга күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн эр кижилер 70-ден эвээш эвес, хөрөөженнер — 50-ден эвээш эвес хойну кыргыыр, ол дүшта кыргаан дүктүн эки шынарын хандырар, кыргылданы оюк-деликтээшкин ужурунда каталтаар чорукту болдурбайн, бир дески чорудар, хойнун кежин кеспес, дүктүн түлүшкаан үеевес болур.

Эр болган хөрөөжен кыргыкчыларның аразындан кыргылдага эң бедик рекордчу көргүзүүгү чедип алганнарга хой кыргылдазының «Область чемпиону» деп атты тыпсырын, тускай бижикти бербишаан 100 рубль түнүүг акша-биле шаннаарын доктааткан.

Конкурстун негелделерин күүсеткен кыргыкчыларга «Областың эң эки хой кыргыкчызы» атты тыпсыр, тускай бижик-биле кады 50 рубль түнүүг акша шаннаалын бээр (эр кыргыкчыларга—үш шаннал, хөрөөжен кыргыкчыларга—3 шаннал).

1961 чылдың июнь 5-тен эгелээш колхоз болгаш совхоз бүрүзүнде хой кыргыкчыларының аразынга чарышты организастааш, ажыл-агый бүрүзүнге хой кыргылдазының талазы-биле ажылдың түннелдерин хүн бүрүле үндүрүп турарын; бүгү районнун хой кыргыкчыларының ажылының түннелдерин үндүрери-биле комиссияны тургузарын; районнун эң эки хой кыргыкчыларының ажылының түннелдериниң материалдарын 1961 чылдың июль 1-ге чедир областың конкурс комиссиязынче чорударын СЭКП райкомнарының секретарьларынга, райкүүскомнарның даргаларынга хүлээткен.

Конкурстун түннелдерин областа үндүрери-биле область комиссиязын эштер В. А. Соколов (даргазы), Н. М. Конгар, П. Ф. Ушаков, М. Л. Каретников, А. Ш. Кол, О. Б. Самбал, Г. И. Петеримов олар составтыг кылдыр бадылаан.

СЭКП ТК-да болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелинде

СЭКП ТК болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели эртем ажылдакчыларының Бүгү-эвилел чөвүлел хуралын 1961 чылдың июнь 12—14-те Москва хоорайда Кремльдиң Улуг ордузунга эттирер дугайында доктаалды хүлээп алган.

«Чуртта эртем-шинчилел ажылдарын таарыштыр тургузар болгаш ССРЭ-нин Эртемнер академиязының ажыл-чорудулгазын экижидер талазы-биле хемчеглериниң дугайында» СЭКП ТК-ның болгаш ССРЭ-нин Министрлер Чөвүлелинин доктаалы-биле холбаштыр эртем албан черлериниң ажылын эде тургузар дугайында ССРЭ-нин Эртемнер академиязының президентизи эш М. В. Келдыштың илеткелин чөвүлел хуралга дыннаар.

ССРЭ-нин Эртемнер академиязының, эвилелдешкен республикаларның Эртемнер академияларының, адырлар академияларының эртем албан черлериниң, министерстволарның, күрүне комитеттериниң, улус ажылагый чөвүлелдериниң болгаш дээди өөредилге черлериниң эртем ажылдакчылары чөвүлел хуралга киржир.

ЭШ Н. С. ХРУЩЕВТУҢ КИЕВТЕН ЧОРУПКАНЫ

КИЕВ, май 30. (СЭТА). Венаже бар чоруур ССРЭ-нин Министрлер Чөвүлелинин Даргазы эш Н. С. Хрущев Украинаның найысылалынга ийи хүн турганының соонда бөгүн тускай поезд-биле Киевтен чорупкан.

Вокзалга эш Н. С. Хрущевту Украинаның Коммунистиг партиязының болгаш чазааның удуртукчулары, министрлер, ССРЭ-нин Дээди Совединиң, УССР-нин Дээди Совединиң депутаттары, хөй-ниитиниң төлөөлекчилери үзээннер.

Вокзал чанында шөлге болгаш оон чоогу-биле эткен хоорай магистралларына чыгыып келген мун-мун киевчилер Никита Сергеевичиге чүректин ханызындан изиг байырны чедирип турганнар.

Эш Н. С. Хрущевту Украинаның КП ТК-зының Бирги секретары Н. В. Подгорный болгаш УССР-нин Министрлер Чөвүлелинин Даргазы В. В. Шербицкий олар кызыгаарга чедир үзээрлер.

Н. С. Хрущев-биле кады ССРЭ-нин Даштыкы херектер министри А. А. Громыко, ССРЭ-нин АКШ-та элчини М. А. Меньшиков, ССРЭ-нин ДХМ-нинин коллегия кежигүү А. Ф. Добрынин болгаш албанның еске-даа кижилери чорупканнар.

СОВЕТ ЧАЗАК ТӨЛӨӨЛЕРИ ПХЕНЬЯНДА

ПХЕНЬЯН, май 30. (СЭТА). СЭКП ТК-ның Президиум кежигүү, ССРЭ-нин Министрлер Чөвүлелинин Даргазының Бирги оралакчызы А. Н. Косыгинге баштаткан Совет чазак төлөөлери Көрейниң Күш-ажылчы партиязының ТК-ның болгаш КҮДР-нин Министрлер Кабинединиң чалааның өзугаар бөгүн дүш соонда Пхеньянда чеде берген.

Ю. Гагариниң рекордун бадылааны

ПАРИЖ. (СЭТА). Делегейниң ужар чүүл федерациязының (ФАИ) ужар чүүл спортунуң талазы-биле комиссиязының хуралы Парижде ажыттынган.

ССРЭ-ниң космонавт-ужудукчузу, Совет Эвилелиниң Маадыры майор Юрий Алексеевич Гагариниң 1961 чылдың апрель 12-де октаргай делгеминче рекордчу ужудуушкунунуң дугайында отчетту ССРЭ-ниң В. П. Чкалов аттыг аэроклубунун төлөөлекчизи А. И. Татьяненко мун клубтун даасканын өзугаар делегейниң ужар чүүл федерациязының президентизи Жак Аллеге тыпсып берген.

ССРЭ-ниң болгаш делегейниң эн тергиин рекордун тургусканынга холбашкан тодаргай медээлерни ол отчетта киирген, ол чүл дээрге: корабль-спутник «Востоктуң» ужудуушкуну 108 минутада үргүлчүлээн; ужудуушкунун эн ындыкы бедии (апогеязы) — 327 километр болган; кодургуй чораан эн улуг дензизи (космонавт-ужудукчунун дензизин катай алырга) — 4725 килограмм (бо дээрге «Восток» деп октаргай кораблиниң черни долгандыр оруукка чоруп турда космонавт-ужудукчу-биле кады дензизидир); салып үндүрген чери — Байконур деп космодром, ол болза сонгу широтаның 47 градузунун болгаш чөөн долготаның 65 градузунун районунда (Барымын Сибирьде) туруп турар база шуут кээп дүшкен чери — Саратов областын Терновск районда Смеловка суурунуң чоогунда.

«Восток» деп корабльди черни долгандыр оруунче чедирип үндүрген ракета болза корабльди салып үндүрүп турда нинти күчүзү 20.000.000 ат күжү күштүг алды шимчедикчилерлиг турган дээрзин отчетта оон ынай айыткан.

Делегейниң ужар чүүл федерациязының президентизи Жак Алле болза совет космонавт-ужудукчу Юрий Гагариниң тургусканы рекорд дугайында отчетту кылганы дээш ССРЭ-нин В. П. Чкалов аттыг аэроклубунга четтиргенин илергейлээн болгаш совет ужар чүүлдүң болгаш эртемнин ол шылгарангай чедишкини-биле холбаштыр совет улуска байырны делегейниң ужар чүүл федерациязының мурнундан чедирген. Ол дыннадыгны ФАИ-ниң кежигүннери адыш часкаашкынары-биле уткаан.

Ю. А. Гагариниң рекордтарының дугайында отчетту берип турда ССРЭ-нин Франция дагы элчиниң агаар шериниң талазы-биле атташези Совет Эвилелиниң Маадыры полковник А. И. Лебедев база олурушкан.

Ол-ла хуралга ФАИ-ниң ужар чүүл спортунун талазы-биле комиссиязының удуртулгазынга америк ужудукчу А. Шепардтың ужудуушкунунуң дугайында отчетту база тывыскан.

ССРЭ-ниң медицина эртемнериниң академиязының сессиязы доозулган

МОСКВА, май 30. (СЭТА). ССРЭ-ниң медицина эртемнериниң академиязының ниити хуралының XV сессиязы доозулган. «ССРЭ-нин чонунуң медицина хандырылгазын болгаш кадыкшылын камгалаарын улам ынай экижидер талазы-биле хемчеглериниң дугайында» СЭКП ТК-ның болгаш ССРЭ-нин Министрлер Чөвүлелинин доктаалының күүселдезиниң түннелдерин болгаш перспективаларны эртемденнер чугаалажып көрген.

Инфекциялар-биле, хан дамырларының болгаш чүрек аарыглары, туберкулез-биле демиселдин айтырыгларын болгаш еске-даа айтырыгларны чыыткан эртем дыннадыгларын база чугаалажып көрген.

Академиязының президентизи профессор Н. Н. Блохининиң чугаалажылганың түннелдерин үндүрүүшаан айытканы болза, ук чугаалажылга үре-түннелдиг эткен болгаш академиязының ажылын улам ынай экижидериге дөгүм болур.

Сессияга ССРЭ-нин Медицина эртемнериниң академиязының корреспондент кежигүннериниң сонгулдалары болган. Сонгуттурган профессорларның аразында Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры Н. А. Пучковская, П. Е. Лукомский, Б. А. Петров, Н. М. Амосов, В. И. Стручков, Э. И. Атаханов, Э. И. Янушкевичус, И. К. Мусабаев, Н. А. Юдаев, Г. Н. Першин, Л. А. Арутюнян, В. Д. Соловьев, Г. Ф. Гаузе бар, шупту каттышкан 31 кижини сонгаан.

Даштыкы чуртларның медицина төлөөлекчилери: Карел Рашка (Чехословакия), Стефан Николэу (Румыния), Хуэн Цзя-сы (КУР), Мартин Каспшак (Польша), В. Р. Кханолкар (Индия), Александр Хэдоу (Англия), Пол Далли Уйат (АКШ) оларны академиязының кежигүнүнге бир-ле дугаарында сонгаан.

ССРЭ-нин Кадык камгалал министри С. К. Курашов сессияның киржикчилериниң мурнунга чүве чугаалаан.

СЭКП Төп Комитединге чагааны түннел хуралга хүлээп алган.

Медицинаның эртемденнери боттарының бүгү-ле күштерин болгаш билиин улуг совет улустун —коммунизм тургузукчуларының кадыын камгалаарының хөрөөнге бөөр дээрзин Коммунистиг партияга болгаш Совет чазакка бүзүреткеннер.

„Бурунгаар чоруп орарлар“

МОСКВА. (СЭТА). Күрүнениң политиктиг ном үндүрер чери «Бурунгаар чоруп орарлар» деп номну парлап үндүрген. Күш-ажылчы эрес-маадырлыг чоруктун кижилериниң—мурнакчы совет ажылчыннарның болгаш тараачыннарның, чаа ниитилелдиң чогаадыкчыларының дугайында чогаалчыларның болгаш журналистерниң солуннарга, журналдарга, чечен-чогаал альманахтарынга аңгы-аңгы үеде парлаан очерктерин, түүлдерин ол номда киирген. Баштайгы коммунистиг субботниктерниң киржикчилериниң, шалыпчыларның, стахановчуларның, коммунистиг күш-ажыл бригадаларының кежигүннериниң, бистиң социалистиг Ада-чуртувус чоргаарланыр эргелиг бүгү совет кижилериниң дугайын ол номда бижээн.

Номда үнген очерктериниң болгаш түүлдериниң авторларының аразында М. Горький, М. Кольцев, Б. Горбатов, Б. Полевой, В. Галин, Л. Гумилевский, А. Кононов, Е. Кононенко болгаш өскелер-даа бар.

МАССАЛЫГ ТИРАЖ-БИЛЕ

Эш Н. С. Хрущевтүн «Литератураның болгаш уран чүүлдүң чаа-чаа чедишкиннеринче» деп номун Күрүнениң политиктиг ном үндүрер чери парлап үндүрген. Бо дээрге совет интеллигенциязының төлөөлекчилери-биле 1960 чылдың июль 17-де болган ужуражмышкыннарга, РСФСР-ниң чогаалчыларының болгаш композиторларының алдары дээш хүлээп алыышкыннарга эш Н. С. Хрущевтүн чугааларының кызырган доңчулалы болуп турар.

Номну массалыг тиражтыг кылдыр үндүрген.

СЭКП-ниң XXII съездизин үлетпүрге, тудугга, транспортка болгаш көдээ ажыл-агыйга төлептиг уткуур дээш социалистиг чарышты калбартыр талазы-биле профэвилел организацияларының ажылының дугайында ВЦСПС-тин VII пленумунун доктаалы

СЭКП-нин XXII съездизинге белеткел болза совет улустун политиктиг болгаш күш-ажылчы идепкейиниң чаа, кайгамчык көдүрлүүшкүнүн, чогаадыкчы күчүлүг сорук киришкинин болдурган деп ВЦСПС-тин пленумунун доктаалында чугаалап турар. Бүдүрүлгелериниң болгаш тудугларның ажылчыннары база албан-хаакчылары, экономиктиг бүгү районнарның ажылчы чоннары социалистиг бедик хүлээлгелерни алган, партияның ам болур съездизин күш-ажылчы чаа-чаа белектер-биле демдеглээр деп изиг күзелиш илередип турар.

Ажылчыннарның болгаш албан-хаакчыларның хөй-хөй коллективтери бо чылдың дөрт айларының планын чедишкинниг күүсеткен. Пландан ажыр 55 мун тонна шойну, 312 мун тонна канны өзилдирген, 157 мун тонна прокатты, 85 мун тонна цементини бүдүрген. 3,1 миллион тонна хөмүр дашты, 555 мун тонна демир рудазын, 612 мун тонна нефтини казып тыпкан, 2,3 миллиард киловатт-шак электроэнергияны ажылдап үндүрген. Чиик үлетпүр немей 27 миллион дөрбелчин метр пөстерни болгаш 504 мун эжеш хөм идиктерни бүдүрген. Демир орук транспорту пландан ажыр 18.126 мун тонна чүктерни сөөрткен.

Коммунистиг күш-ажыл дээш шимчээшкиннин киржикчилериниң хүрээлеп чарыштың чорудулгазында көвүдеп турар. Чарыштың мурнакчыларының Бүгү-эвилел чөвүлел хуралының соонда эткен бир чылдың дургузунда оларның саны 5 миллиондан 12 миллион кижи чедир көвүдээн.

Съезд мурнунуң чарыжының чугула онзагай түүлү болза ажылдың экономиктиг көргүзүүлерин бүгү хемчег-биле экижидер деп ажылчы чоннарның калбак массаларының чүткүлү, түгле хууда хүлээлгелерин күүседир дугайында эвес, харыы бүдүрүлгениң бүгү адырларын көдүрер дугайында оларның сагыш салып турары болур. Чарыштың киржикчилери бүдүрүлге курлавырларын ажыглаарынче улам улуг кичээнгейни салып, ажыл-агыйжы эвес чорукка удур, камналгалыг болгаш камныг болур дээш бүдүрүлгениң чарыгдал-шүүделдерин эвээжедир дээш демиселди күштелдирип турарлар деп доктаалда онзалап демдеглээн.

Профэвилелиниң хөй-хөй организациялары съезд мурнунуң чарыжын калбартыр ажылга бүдүрүүшкүн талазы-биле хүлээлгелерни күүседир дугайында хемчегларни чорударын ажылчыннарның болгаш албан-хаакчыларның күш-ажылының база амыдырал-чуртталгазының байдалдарын экижидери-биле, оларның ортузунга кижизидилге ажылын күштелдирери-биле билдилиг холбаштырып турар. Профэвилелдериниң өлөөн хөй чөвүлелдери болгаш комитеттери күш-ажыл камгалалының массалыг көрүлделерин чедишкиниг чорудуп, бүдүрүлгениң бедик культуразы дээш чарышты организастап, хүлээлгелерни хуусаа бетинде күүседириниң аргаларын тып турар деп ВЦСПС-тин пленуму демдеглээн.

СЭКП-нин XXII съездизинге төлептиг ужуражыр дээш чарыш ажылчы чоннарның коммунистиг мередилиниң өзүлдезинге чаагай улуг салдарны чедирип, бүдүрүлгеге болгаш амыдырал-чуртталгага кижилериниң аразында харылзааларга коммунистиг моральдың норма-чижектерин улам ынай нептередиринге, «Чангызы шуптузу дээш, шуптузу чангызы дээш» деп ленинчи принципти амыдыралга боттандырарынга идиг берип турар.

Бодунуң хүрээлениинде 20 ажыг миллион кижилиг профэвилел активи ол чарышты калбартырыяга чугула рольдуг болур.

Мооц-биле кады ВЦСПС-тин пленуму болза съезд мурнунуң чарыжын калбартыр талазы-биле профэвилел организацияларының ажылында улуг четпестер барын демдеглээн. Чамдык республикаларда, крайларда болгаш областарда (Орел, Тюмень, Полтав болгаш өске-даа) коммунистиг күш-ажылдың коллективтери болгаш шалыпчылары деп ат дээш чарышты удуртуруп кошкак боттандырып турар. Профэвилелдериниң дыка хөй чөвүлелдери болгаш комитеттери алдынган хүлээлгелерни чугаажок күүседирин хандырар талазы-биле күн бүрүнүн организакчы ажылын ам-даа чорутпайн турар.

Партияның XXII съездизинге төлептиг ужуражыр дээш социалистиг чарышты улам ынай, улам-на калбак нептередирин, ийде хоорайның болгаш көдээниң бүгү ажыл-ишчиларын киириштирерин ВЦСПС-тин пленуму профэвилелдериниң чөвүлелдериниң болгаш комитеттериниң эң чугула сорулгазы кылдыр көрген. Алдынган хүлээлгелерни экономиктиг район, бүгү бүдүрүлгелер, цехтер, участоктар, бригадалар болгаш тус-тус ажылчыннар чугаажок күүседирин хандырарынче профэвилел организациялары кол кичээнгейни мөөцизээн турар ужуруг.

Съезд мурнунуң социалистиг хүлээлгелериниң күүселдезиниң канчаар чоруп турарын 1961 чылдың июнь—июльда чугаалажып көөрү, чарышты организастаарын улам ынай экижидер талазы-биле тодаргай хемчеглерни ажыл-агый органнары-биле кады ажылдап кылырын болгаш боттандырарын ВЦСПС-тин VII пленуму профэвилел организацияларынга сүмелээн.

СЭКП-нин XXII съездизинге ажылчыннарның болгаш албан-хаакчыларның күш-ажылчы белектериниң дептерлерин бүдүрүлгелерге тургузарын база съезд мурнунуң чарыжының түннелдериниң дугайында рапортка ат салыр эргени алыр дээш демиселди организастаарын профэвилел организацияларынга сүмелеп турар.

Профессионал эвилелдериниң бүгү кежигүннерин: ажылчыннарны, инженер-техниктиг ажылдакчыларны болгаш албан-хаакчыларны СЭКП-ниң XXII съездизинге алдар болдурган социалистиг чарыштың тугун улам бедик көдүрериниче, бистиң чуртувустун амыдыралында ол төөгүлүг болуушкунну күш-ажылчы белектер-биле чеди чыл планын хуусаа бетинде күүседир дээш, коммунистиг тургузуушкунунуң улуг чаагай сорулгаларын боттандырар дээш демиселге чаа-чаа чедишкиннер-биле демдеглээрінче ВЦСПС-тин пленуму кыйгырган.

(СЭТА).

Аас-кежиктиг чаш назын!

ПАРТИЙЖИ АМЫДЫРАЛ

Шудургу өөредилгениң база бир чылы

СЭКП Кызыл хооркомунуң чаныны марксизм-ленинизмниң кежээки университединде өөредилге чылы доозулган. Бо өөредилге чылында университеттиң үш факультеттеринге ийи чүс ажыг коммунистер, партия кежигүү эвес ажылчыннар, тускай эртемниглер, бүдүрүлге, албан черлериниң удуртукчулары өөренип кыштаннар.

Марксизм-ленинизмнин кежээки университединиң факультеттеринге өөредилгени эки организастаанысүс-түс курсларга кичээлдерни башларының талазындан амыдырал-биле харылзаалыг, идея-политика талазы-биле бедик деннелге чорудуп келгени-биле экзаменнерге дыннакыларның ханы болгаш быжыг биилгери көргүскен. Университетке партияның болгаш совет, ажыл-агый органнарының активтериниң өөредилгезин бо чылын организастыр орутканыңга албан-организация, бүдүрүлге черлеринде партия эге организацияларының эвээш эвес рольдуг болганын чугаалаза чогуур. Чамдык инжектерни маңаа көргүзээлицер. Өткен өөредилге чылында аэропорттуң партия организациязы университетке өөренири-биле беш-ле кижини чоруткан, харын оларның чүгле бүү кичээлдерге кээп турза-даа, экзаменнерни дужаап шыдаваннар. Ынчаарга бо өөредилге чылында ш-ла парторганизациядан кежээ университетке он бир кижи өөредилге чылының бүгү дургузунда өөренип келген болгаш ам экзаменнерни чедишкинниг дужаап турарлар. Ол шкаш хандырылга болгаш сайгаалганың область Эргелелинде болгаш иштики херектер Эргелелинде партия организацияларындан келген дыннакчылар өөредилгезинге кызык, шудургу бооп турарлар.

Университеттиң төөгү, экономика, философия факультеттеринге бо чылын аңгы-аңгы тускай эртемниглер, партия, совет активтер ниитилел эртемнерин өөренип шиңгээдип алырынга улуг сонуургалдыын көргүскеннер. Дыннакчыларның составында партия кежигүү болгаш кежигүн эвес мурнакчы ажылчыннарның саны көвүдеп, оларның өөредилгезиниң шынарының бедип турарын онзалап демдеглезе чогуур. Маңаа ыяш ажыл-агый черинің мебель цегинде Балашинни, септелге заводунда Пальцевти болгаш «Тыва тудуг» трезинде база пиво заводунда аныяк тускай эртемниглерни болгаш өскелерни-даа адап болур. Дыннакчыларның аразында ажыл дуржулгазы улуг, эртем-билии шыырак дыннакчылар база эвээш эвес болган. Чижээ, облпотребсоюзтуң АТК-зының начальниги Баир-оол, ИХЭ начальниги оралакчызы Самба, чурт улетпүрүнүң Эргелелиниң инженери Петенёв, областың суг ажыл-агыйының инженери Алцыбеев болгаш оон-даа өскелер. Дыннакчыларның деннелинге таарыштыр, оларның билиглерин чаартып, башкылаашкынны оларга ажыктыг кылдыр тургузар дээш университеттиң башкылары улуг ажылды кылганнар. Башкылар Б. П. Бажутиниң, А. Г. Ковалёвтуң, Е. И. Скриповтуң, Н. М. Кротскийниң, В. М. Зильберманның, А. Ф. Караеваның, И. Т. Ковалёваның кичээлдерге бүгү тала-биле белеткелдиин, кызымаккай ажылын университеттиң дыннакчылары, оон дирекциязы онзалап демдеглеп турар.

Университетте экзаменнер ам изиг-түлүк. Дыннакчыларның хөй кезии ханы билиглерни чедип алганын көргүзүп турар. Септелге заводунуң экономизи Крупина, инженери Алцыбеев, геолог Кондратьев, тудугжу Опылев, ужудукчу Есарев болгаш өске-даа дыннакчылар политиктиг экономияга экзаменни кончуг эки дужааганнар.

Ынчанмыже университетке өөренир эргени берген парторганизацияның бүтүрелин шынзыктырып шыдавайн барган, дорту-биле чугаалаарга, бодунуң билиин бедидеринче шыңгыы сагыш салбайн барган чамдык эштернің дугайың маңаа ыыттавайн барып болбас. Маңаа хамыктың мурнунда көдээ ажыл-агый техникумунуң директорунга болгаш ол техникумнуң чамдык башкыларынга хамаарыштыр чугаалаар херек. Олар университетке өөренир дугайында билдириишкиннерни киирип, бадыладып алган хирезинде кичээлдерни кара-туразы-биле үзүп, келзе-келзе экзамен дужаар аргазы чок болганнар. Ол ышкаш «Сельэлектри тудугунуң» партия организациязының сумелээни алды дыннакчылар университетке өөредилгезин база-ла чалгаа чоруубиле үскеннер.

Университеттиң төөгү, экономика факультеттеринің 62 дыннакчыларының эң дээрелерин пропагандистер кылдыр томуйлаан. «Пропагандист кадрларны шилип алырын болгаш белеткээрин экижидер талазы-биле хемчегларниң дугайында» СЭКП ТК-ның 1961 чылдың май 5-теги доктаалын амыдырал боттандыры-биле СЭКП Кызыл хооркомунуң бюрозу кежээки университетке пропагандист мергежилдиң чаңгыс чылдыг курузун ажыдар дугайында шиитпирни хүлээп алган. Ол курста ам ажылдап турар пропагандистер бөлгүмнерге, семинарларга кичээлдер чорударының методиказын база бөлгүмнерге башкылаар эртемнериниң талазы-биле теоретиктиг билиин ханыладыр дээш курстуң лекцияларын дыннаарлар.

Ам сорулга чүл дээрге албан-организацияларда, бүдүрүлге черлеринде парторганизациялар чаа өөредилге чылында университетке өөренир кижилерни шын шилип ап, оларның ажылдап турган ниитилел-политиктиг билиглер-биле чепсегленип алырынга таарымчалыг байдалды тургузуп бээри болур.

А. ЛЕПЕШКИН,
марксизм-ленинизмниң кежээки университединиң директору.

Үениң негелдези-биле дүүштүрер

«Сүт-Хөл» совхозта партия комитеди партийжи пропаганда болгаш политиктиг агитас-массалыг ажылдарны амгы үениң негелдезиниң деннелинге дүүштүр күшүдирер талазы-биле чамдык ажылдарны кылып турар. Совхозтуң ажылчиларының ортузунга ам үеде 00 ажыг агитаторлар база политиктиг болгаш эртем билиглер неп-өредир талазы-биле ниитиледдин 4 кежигүннери ук ажылды ботцыырып чорудуп турар. Партком орозу совхозтуң бригадаларынче, ермаларынче тускай илеткелчилерни үе-үеде доктаамал чорудуп рар.

Партийжи политиктиг ажылды кинде № 4 фермада партия организациязы (секретары О. Баир), а Бора-Тайгада № 2 фермада ртия эге организациязы (секретары эш М. Анай-оол) аңаа бедик деннелге тургусканнар.

Бора-Тайга фермазында ажылдап рар коммунист эш Ховалыг Сунгаа партия организациязының даалгазы-биле агитаторлар ажылдап турлар. Агитация ажылын чоннуң ыдыралы-биле, бүдүрүлгениң онунда салдынган сорулгаларыле ол холбаштырып турарындан оон беседазы дыннакчыларга билдингир, солун болгаш дириг эртип турар. Эш Ховалыг Сундук областың болгаш төп солуннардан чугула болгаш солун чүүлдерни блокнотка ушта бижип, конспектилеп алган чоруур. Ол агитаторлавышаан, фермага агит-хуудусту база бедик деннелге, солун кылдыр доктаамал организастап үндүрүп турар. Ол-ла ферманың аныяк саанчызы эш О. Хөпеек чүгле фермага эвес, харын трактор-ховуу бригадазынга база агитаторлап турар.

Ишкинде фермада партия эге организациязы көскү агитацияны багай эвес организастаан: совхозтуң, ферманың бо чылын көдээ ажылагый продуктуларын бүдүрер, садар талазы-биле сорулгаларын тодаргай бижээн плакаттарны кудумчуларга, оруктарга, кежиглер аксына аскылаан. Ол плакаттардан совхозтуң чүгле планын, хүлөлгелерин эвес, харын тус-тус мурнакчыларның алганы социалистиг белгиткен хүлөлгелерин билип ап болур.

Ол фермада «Ажылчын» деп хана солун доктаамал үнүп турар. Оон арыннарындан мурнакчыларның ажылының дуржулгазын-даа, кайда, кымда кандыг четпестерниң барын чидии-биле шүгүмчүлээн материалдарны-даа номчуп ап болур.

Партийжи политиктиг агитация болгаш кижизидилгелиг ажылды улам эжижидеринче кичээнгейни салып тургаш, бо талазы-биле чамдык чүгээр түннелди чедип алган чорук совхоз бүдүрүлгезиниң ажылын эжижидеринге дузалап, ылаңгыя часкы тарылганы организастыр, агротехниктиг бедик деннелге эртпирер арганы берген.

Совхозта партия комитеди бодунуң организакчы болгаш агитас-массалыг ажылының ол күжүн ам ногаа, картофель, кукуруза болгаш мал чеми культураларның тарылгазын шынарлыг эрттиреринче, тарылганың чайгы ажаалгазын, ылаңгыя суттарылга ажылын өй-шаанда бедик деннелдиг чорударынче, сүт саалдазын көвүдедир, өүк кыргылдазын чидириг чокка, бедик шынарлыг организастаарынче угландырып турар.

Х. БОРБАЙ-ООЛ.

Кур чер крайының мурнакчы совхозунда

КАЗАХ ССР. Есильск районда «Хостуг» совхоз Целиноград облазында мурнакчыларның бирээзи. Эрткен чылын күрүнеге ол миллион ажыг пуд кызыл-тасты берген. Мал ажылы база чедишкиниг хөгжүп турар. Совхозта 1000 ажыг баш мыйыстыг бода мал бар, хаваннар база хөй.

СЭКП-ниң ам болур XXII съездизинге алдар кылдыр чарышпышаан, кур-чержилериң коллективи тарааның чүс пуд дүжүдүн алыры дээш, мал ажылын улам ыңай хөгжүдер дээш демисежип турар.

ЧУРУКТА: «Хостуг» совхозтуң мурнакчы хаван ажаакчызы комсомолчу Раиса Никольских.

СЭТА-ның фотохрониказы.

Агитаторнуң үнү

Каа-Хемниң «Бурунгаар» колхозта библиотека эргелекчизи эш А. Прокудина бодунуң ажылынга ак-сеткилдиг болгаш идепкейлиг ажылдап турар.

Неделяның кандыг-бир хүнүнде ол колхоз төвүнден ыракта чурттап турар малчыннарже, ермаларже хаптар. Аңаа малчыннарның хереглээн номнарын, солуннарын чедирип берген, делегей байдалын, чурттуң болгаш областың ажыл-агыйының дугайын бижээн үүлдерни оларга таныштырып бээр.

Чамдыкта библиотекарьны көөрге, трактор-ховуу бригадазында чеде берген болур. Аңаа база-ла ажыл тыпты бээр: «Чаңнык» деп агитхуудусту үндүрер, беседа-даа кыла кааптар...

— Библиотекарь кижи агитатор болур, оон үнү қаяа-даа дынналыр ужурлуг — деп, Прокудина чугаалап турар.

О. ДАМБА.

Допчузу-биле

Чөөн-Хемчик районнуң Ленин аттыг колхозунуң баштаар чери бо чылдың ховуу ажылдары эгелээри биле сугтатче улуг кичээнгейни салган. Колхозчу суурдан ырак эвеле 200 га ажыг кур черни сугтарар кыдыр белеткээш олче мал эртип, чаза баспазы-биле 4,5 километр кажааны тутқан. Суурнуң өске чүгүнде база ынча хемчээлдиг кажааны кылган. Колхозчулар ында шөлдерни сугтарып турган чаагай дүжүттүг сигенни өстүрер дээш ажылдап турар.

М. ЧИМБИН.

* * *

Улуг-Хем районнуң «Х Улуг хураа» колхозунуң тудуг бригадазындан чугай өртедири-биле бир звенону тургускан. Звено амгы үеде 30 тонна чугайны белеткээш, тудугларга берген, чугай белеткелинге звенодан Х. Биче-оол, Б. Дыртык-кыс олар идепкейлиг киришкеннер.

А. ЧАДАМБА.

ЧОННУҢ ЧУГУЛА ХЕРЕГЛЕЛДЕРИ ЧЕТЧЕ ХАНДЫРТТЫНМАЙН ТУРАР

Барыын-Хемчик райпоозу хлебти чонга садыглаарын бөгүнге чедир эки организастап шыдавайн турар. Хлеб садыглаар тускай магазинни ажыдарын районнуң хереглекчилер кооперациязының хуучу кежигүннериниң төлөөлекчилериниң отчетсонгуулдалыг хуралы райпо баштаар черинге дааскан. Ону күүседир сорулга-биле мурнунда чайная турган бажыңны эде кылып септээш, орта хлебти садып эгелээн. Ол магазин каш хонук ажылдап чоруй хагдыған болгаш оон ажиинден улуг кара шооча алырылбастаан.

Хлебти Кызыл-Мажалыкта беш кезек черде садыглап турар. Ол хирезинде чурттакчы чон чамдыкта хлеб садып алыр аргажок азы бети-ле дээрге 1—2 шак чедир оочурга туруп, үр маназар ужурга таваржып турар. Арай деп турган чоокшулап чеде бээрге, садыгчы: «Хлеб ам төнген-дир, ам хей маназар силер, чемненир шагым чедип келди, магазинни хаар-дыр»—дээш, садыгны соксадып каар. Оон өске магазинге бааргa, байдал моон база дээредевес. Шак ындыг чоруктун уржуу-биле хлеб садып алыр дээн кижи Кызыл-Мажалыктан Ак-Довурак суурже чорууру болганчок-ла таваржып турар.

Аъш-чем магазиннериниң ажылдакчылары арага садарының доктаатқан чурумнарын база хажыдып турар. Олар араганы хүннүң кайыдаа шагында, кандыг-даа әәлчег манаг барымдаалавайн, хамыктың мурнунда чамдык кижилерниң өзирии-даа, әләәри-даа хамаан чокка садып турар.

Ийи-үш чылдар мурнунда райпоонуң Кызыл-Мажалыкта магазиннериндеи колдуунда район төвүнүң ажылчын, албан-хаакчылары хлеб, бараан садып ап турган болза, ам байдал дыка өскерилген. Районнуң чурттакчы чонунуң хөй кезиин өөлеп турар «Барлык», «Шекпээр» совхозтарның ажылчын, албан-хаакчылары сөөлгү үеде Кызыл-Мажалык суурдан бараан садып ап турар болгай. Оон-биле кады районда бүгү-эвилел ужур-дузалыг «Тыва даг дүгү» комбинаттың тудуг эргелелинин, өрүк тудуунуң коллективтеринде хүн-бүрү немежип турар хөй санныг ажылчыннарны, инженер-техниктиг ажылдакчыларны уттуп болбас. Мынчангаш, районнуң партия болгаш совет органнарының талазындан Кызыл-Мажалык суурга, ылаңгыя хлеб садыглаар айтырыгны чүгле бөгүнгүзүн бодап, кыры-биле эвес, а моон соңгааргы сайзырап, өзер перспективаны бодап, дарый шиитпирлээри негеттиниң турар.

1961 чылдың эгезинде Кызыл-Мажалык суурга «Тыва даг дүгү» комбинаттың тудуг эргелелинин 800 киловатт күштүг дүн, хүн дургузунда ажылдаар электри станциязының чырыткызын улап киирер дээнин дыннааш, чурттакчы чон дыка өөрүп турганнар. Ынчанмыжок, чоннуң ол өөрүшкүлүг күзели бүрүн хандырттынмаан. Чогум чылдагааны чүү чүве ийик, колдуунда район төвүнүң албан черлери турар талазынга электри чырыын киирген, суурнуң үстүкү талазында чурттакчы чоннуң бажыннарынга, оон иштинде район эмнелгезинге дүн, хүн дургузунда доктаамал кывар электри чырыткызын улап киирбээн. Бодап көөрге, ында СТС-тин эрги электри станциязынга идегээн хевирлиг. Шынында, ол станция электри чырыткызының талазыбиле чоннуң негелдезин ыракта-ла хандырып шыдавайн турар. Өске талазында, ол станцияның ажылдакчылары кежээ 8 шактан эгелээш, дүне 12 шакка чедир ажылдаар графигин барымдаалавас, бир шак чедир хожудап эгелээр болгаш оон ара өөрүп каар, чамдыкта шуут кыппас. Оон ужурунда чурттакчылар лаа, керосин кыпсып аргаданыр ужурга таваржыр.

Электри станциязы чырыткы-биле доктаамал хандырбайн турарының ужурунда, район эмнелгезинде рентген аппарады неделя иштинде бир удаа ажыддаар азы кол нурлалайында аңаа турап келген. Рентгенге шинчиткеш, аарлыын эмнедир дээн чоннуң негелдези улуг.

Суурнуң үстүкү талазында чурттакчы чон ниитиниң куцуктарыбиле база хандырттынмаан. Олар барык-ла бир километр ажыт ырак черден суглап турар. Коммунал ажыл-агый конторазының шугумуубиле план ёзугаар кылыр ужурлуг кудуктарны база-ла суурнуң төвүнде кастырып турар. Бо дугайында суур Советинин күүскомунуң даргазы эш Канчыыр-оолга айтырыг тургузарга, «райкүүском даргазының оралакчызы эш Жуковскаяга барынар» дээр. Эш Жуковскаяга баарга «райкүүском даргазы эш Довадорга азы коммунал ажыл-агый конторазының начальниги эш Бичен-оолга барып айтырыг тургузунар»— деп, бот-боттарынче чая кагжып турарлар. Чоннуң негелдезин ыңдыг бюрократсыг арга-биле көөр чорукту узуткаар херек.

Бистин партиявыстың бо үеде ги бедик негелдези болза коммунист азы партия кежигүнү эвези ылгал чокка, кым-даа ажылдап турар участогун чаа сорулганын деннелинге чедир бүрүн харыылазы болгай. Маңаа үндезилээш, СЭКП-ниң Барыын-Хемчик райкому, райкүүском үстүнде айыттынган участоктарда ажылдап турар харыысалгалыг кижилерден шыңгыы негеп, чоннуң негелделерин хандырары эргежок чугула.

Т. САНАА.

Квартал комитеди ажылдавастаан

«Сүт-Хөл» совхозтуң Ишкин салбырының Кызыл-Тайга суурунда 7 кижи составтыг квартал комитедин чаартып соңгаанындан бээр бүдүн чыл чоокшулаан. Бо үениң дургузунда ук комитет бичин-даа ажыл чорутпаан.

Квартал комитединиң даргазы коммунист эш Норжун-оол чүгле сонгудуп алган боордан аңгыда, суур чаагайжыдылгазының талазы-биле көңгүс ажыл чорутпаан.

Кызыл-Тайга көдээ Советтиң күүскомунуң талазындан бо квартал комитединиң ажылын оттурар өйү келген.

Т. ХЕРЕЛ-ООЛ.

ОКИ ЭГЕЛЭЭШКИННИҢ ҮРЕ-ТҮҢНЕЛДЕРИ

(Өөредилгени күш-ажыл-биле холбаштырар талазы-биле Ставрополь крайның чамдык школаларының дуржулгазындан)

Өөредилгени ажыктыг бүдүрүкчү ш-ажыл-биле сырый холбаштыраның талазы-биле эки, байлак дурлганы чедип алган Ставрополь йның мурнакчы школаларының л-чорудулгазы-биле бистиң обтың улус өөредилгезинин, партия, ет органнарының белүк ажылдакары чоокта чаа таныжып чорааш теннер.

таврополь крайның школалары еникчилерниң бүдүрүлге бригадаын тургузарының талазы-биле эгелээшкинни кылгаш, ону херек ынга боттандырганнар. Амгы үебүдүрүлге бригадазын тургуспаан ла ол крайның көдээзинде шуут Крайның хөй-хөй школаларында үрүлге бригадаларын аңгы-аңгы гежилдер аайы-биле комплексикылдыр тургускан. Чижээ, мал, ажылынга дески билиглиг ховуар, малчыннарны, механизаторны, харын-даа кайы-бир ажылга хай мергежээн кадрларны, чижээ, химис өстүрүкчүлерин таарыштургускулаан.

Бүдүрүлге бригадаларының ыл-чорудулгазынга крайның парсовет организациялары, колхозсовхозтар, бүдүрүлге черлери т киржип турар. Крайда ам 300 г бүдүрүлге бригадалары бар. едилгени күш-ажыл-биле сырый аштырганын, крайның хөй-хөй лаларында өөредилге дуржулгаажылдың ниити деннелин шыталазы-биле чаа бедикче көдүрин амыдыралдың барымдаалары ыткап турар. Чижекке крайның 1 Чаа-Александровск ортумак лазын ап болур. Бо школаның өөреникчилериниң 135 кижи е бештерге, а 278-зи 4—5 деменрлиг өөренип турар. Өөредилин шынары уллуң санында 94 95,6 хуудан кудулавайн келген.

Школачыларның бүдүрүлге бригаолхозтуң азы совхозтуң черинде ажылдап, күш-ажылчы мергежилдерге өөренип ап турар. Ол бригадага колхоз азы совхоз тускай агрономну чорудуп бээр, а өөреникчилер-биле кижизидилге ажылын ук школаның кижизидикчи башкызы харыылаар. Бригаданың ажылын оон Чөвүлели, ында комсомол комитеди удуртур. Бригаданың Чөвүлели комсомол комитеди өөреникчилернің бот идепкейин көдүрер болгаш деткиир, сагылга-чурумну быжыг тудар хүлөлгелиг. А оон аңгыда школада политехниктиг комиссия база бар. Оон кол сорулгазы школада бүдүрүлге өөредилгезин углап-башкарар, организастаар. Ол ышкаш бо комиссия бригаданың технологтуг картазын база тургузар. Бригадада ажаап өстүрүп турар бүгү культураларга технологтуг карта ыяавыла кылдынган турар. Чижээ, свёкланыңп технологтуг картазын ап көрээл. Ону кайы шөлде тараанын, чаңгыс болгаш хөй чылдыг бок үнүштер-биле ук шөлдүң чүү хире бокталганын, шөлге оон мурнунда кандыг культураны тараанын, чашкан үрезиниң хемчээлин, шынарын, кажан чашканын дээш агротехниктиг бүгү арга-хемчегларни бирден бирээ чокка санап айтыр. Школаларда политехниктиг комиссияларның составында школа директору (комиссияның даргазы), оон агроному болгаш зоотехниги киржир.

Крайның колхозтары, совхозтары өөреникчилернің бүдүрүлге бригадаларынга эки ховуу турлагларын дерип бергеннер. Чаа-Александровск районнуң Ленин аттыг колхозун чижекке ап болур. Ында ховуу турлаан бойдус чурумалы кончуг чараш черде тургускан. Турлагда туйбудан кылган ийи улуг бажыңнар бар. Дөрт делгеи өрээлдерлиг бажында комсомол комитеди, бригада Чөвүлели, библиотека болгаш номчулга залы туруп турар. А өске бир бажыңны ук бригаданың эң дээре өөреникчилериниң дыштанылга бажыңы кылдыр дерээн. Ол дыштанылга бажыңында комсомол комитединиң путёвказын ёзугаар бригаданың эң дээрелери ийи неделя иштинде дыштанар. Олар колхозтуң күсели-биле хүнде 4 катап халас чемненир. Дыштанып келгеннер ийи неделяның бирээзин дыштанар бажыңга, а бирээзин Сочи, Пятигорск дээн ышкаш курорттарже туристиг походтар кылып эрттирерлер. Оон аңгыда, турлагда удуур бажың, танцылаар чер, стадион, сугга эжингеш, хүнге дөгеленир чер база бар. Бригадада чечен чогаалдың ырның, танцының, хөгжүмнүң бөлгүмнери тургустунган. Колхоз бригаданың эргезинге үрер хөгжүмнү, пианинону садып берип, музыкантының шалының база колхоз боду төлеп турар.

Бригаданың кежигүннеринге чай дургузунда өске немелде онаалгаларны база берип турар. Чижээ, төрээн колхозунуң төөгүзүн чыып бижиири, ховуу турлаанче электри дамчыдылгазын кылыры, сочинениелер бижииринге амыдырал-биле харылзаалыг материалдарны чыыр болгаш оондаа өске.

Бригадага өөреникчилернің кылган бүгү ажылдарын, күш-ажылдың кандыг-кандыг мергежилдеринге өөренип алганын өөреникчиниң күш-ажыл дептеринге бижиир. Ол дептерге ажылды кандыг шынарлыг күүседкеннин, өөреникчиниң чүү кылып өөренип алганын, бүгү чай дургузунда оларның алган онаалгаларын, черле ынчаш, өөреникчиниң бүгү талалыг өзүлдезин бижиир. Ук дептерге өөреникчиниң бүдүрүлге практиказы канчаар эрткенинин дугайында политехниктиг комиссияның түннелин база киир бижиир. Ындыг күш-ажыл дептерин бо крайда үш чыл хуусаалыг кылдыр чурумчуткан.

Ставропольдуң школаларында бүдүрүлге бригадаларының, тус-тус звеноларның аразында эң дээре көргүзүглер дээш чарышты кончуг эки организастаан. Бригада, звено бүрүзү ол чарыштың негелделерин эки билирлер. Чарышты шынарлыг организастаанының түннелинде, өөреникчилернің найыралы быжыккан, сагылга-чуруму бедик. Өөреникчидер —чаңгызы шуптузу, шуптузу—чаңгызы дээш, билир чүүлүнде эжиини өөрет, эш-өөрүнүң хүндүле, ниитиниң, күрүнеңиң эрге-ажыктарын хуунуң эрге-ажыктарындан кажандаа бедик кылдыр көрүп чор деп коммунистиг амыдыралдың ол негелделеринге амдыгаштан чаңчыгып турарлар. Бригадалар аразында чарыштың негелделеринге киирер үүлдер: бригада кежигүннериниң хары угда ажылдаары, ажылдың доктааттынган норма-чижектерин бедик шынарлыг күүседири, доктааттынган хүн чуруму хажык чокка сагыыры, хөй-ниити ажылдарынга идепкейлиг киржири болгаш өске-даа.

Бүдүрүлге бригадаларында дуржулга ажылдарын школаларның биология башкылары, колхозтарның агрономнары башкарып турар. Дуржулга ажылын эртем-практиктиг угланыышкынны ёзугаар кылыр. Оон бир чижээ, районга чигир свёклазының чаагай дүжүдүн алыр дээш ону тарып олуртурунун таарымчалыг хуусааларын шилип алыры. Бүдүрүлге бригадаларынга дуржулга ажылдарын эки тургусканының түннелинде, ол бригадалар сөөлгү үеде крайның колхозтарының болгаш совхозтарының дуржулга лабораториялары болуп бар чыдар.

Бригадаларның ажыл-чорудулгазынга бир кол рольду колхозтарның, совхозтарның агрономнары ойнап турарлар. Кижизидикчи башкылар биле агрономнар аразында харылзаалыг. Агрономнар өөреникчилернің часкы, күскү ховуу ажылдарынга агротехниктиг белеткелин бүрүн харыылап, бригадаларның ажылынга совет агротехниктиг эртемниң чаа-чаа чедишкиннерин, күш-ажылдың мурнакчы дуржулгазын ажыглаарынче, амыдыралга нептередиринче онза сагыш салыр хүлөлгелиглер. Бригадаларже өөреникчилерни сумелеп киирерин, бригадирлерни, звено удуртукчуларын шилип алырын база өске-даа чугула айтырыгларны олар шиитпирлеп, көскү киржилгелиг бооп турарлар.

Ортумак школаны доозупкан өөреникчилерге күш-ажылдың кайы-бир чугула мергежилин тыпсып бээр талазы-биле чугула ажылды крайның школаларында шагда-ла чоруда берген. Көдээ школаларның өөреникчилери кол нурлуунда дески билиглиг механизатор-малчын атты чедип ап, колхозтарда, совхозтарда саанчылар, хаван ажаакчылары, күш ажаакчылары, харын-даа лаборантылар болуп безин ажылдап турарлар. Механизатор-малчын болурундан аңгыда өөреникчилер дески билиглиг механизатор—ховуу ажылдакчызы атты база чедип ап турар.

Көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезинге өөреникчилерни херек кырында мынчаар өөредип турар: 5—6 өөреникчи кыстарны дээре саанчыга будун чылдың дургузунда быжыглаар, ынчангаш саанчы өөреникчилерни практиктиг ажылга өөредип чаңчыктырар. Амгы үеде саанчыларга дузалакчылар кылдыр школаларда доозукчу кыстарны быжыглаарын база практикалап турар. Кажан саанчылар ийи неделя шөлөзүн алгаш дыштанып чоруптарга, өөреникчи кыстар дуржулгалыг саанчыларның орнунга ажылдап киргеш, оларны чоктатпайн эки ажылдап билирлер. Кедизинде баргаш школаны дооскаш, оларның хөй кезии ол-ла фермаларына саанчылап, чурттап артып каары ам шуут чаңчыл болу берген. Механизатор-ховуу ажылдакчызы азы чолаачы, тракторист, комбайнер болурунун айтырыы саанчы болуру ышкаш база шак ынчаар шиитпирлеттинер. Өөредилге чылының төнчүзүнде доозукчуларга күрүненик квалификация комиссиязы күш-ажылдың кайы-бир мергежилин чедип алган дугайында шынзылганы тыпсыр.

Өөреникчилернің бүдүрүлге бригадаларының ажылын идепкейжидип, эки түннелдерлиг болдурарыбиле көдээ ажыл-агый чылының төнчүзүнде районнуң, бүгү крайның эстафетазын эртирерин Ставрополь крайның школаларында практикалап турар. СЭКП-ниң XXII съездизинге алдар кылдыр СЭКП-ниң Ставрополь крайкомунуң бюрозу болгаш крайкүүском будурүлге ажылының эки түннелдери-биле бирги черни алган бригадага мөңге артырары-биле Кызыл тукту тургускан. Ынчангаш крайның школаларының будурүлге бригадаларында ол тукту чаалап алыр дээш эрестиг демисел хайныгып үнген.

Өөреникчилернің будурүлге бригадаларының улуг ужур-дузалы, үнелиг үүлү болза, өзүп орар салгакчыларны кандыг-даа ажылды кылып билир, бүгү-талалыг билиглиг, культурлуг кижилер кылдыр белеткээри болур. Маңаа чижек кылдыр крайның Принумск районнуң № 17 Чернолесск ортумак школазын доозар оолдар болгаш кыстарның патриотчу эки эгелээшкинин чугаалаарга-ла четчир. Бо школаның доозукчулары бүрүн класы-биле төрээн «Чернолесск» совхозунга ажылдап арттарын шиитпирлеп алганнар. Көдээ ажыл-агыйны улам ыңай хөгжүдүп, ону чаа бедикче көдүрерин айыткан СЭКП ТК-ның январь Пленумунуң шиитпирлеринге сорук кирген ол аныяктар боттарының кыйгырыында мынчаар чугаалап турар:

— Бистер, Ставрополь крайның № 17 Чернолесск ортумак школазының доозукчулары шуптувус көдээ ажыл-агыйны улам ыңай хөгжүдер дугайында СЭКП ТК-ның январь Пленумунуң шиитпирлерин ханызыбиле өөренип танышкаш, партияның XXII съездизинге төлептиг ужуражыр дээш төрээн совхозувуска ажылдап, чурттап артарывысты комсомол хуралынга шиитпирлеп алдывыс. Амгы үеде, делегейге бир-ле дугаар октаргай делгеминче совет киржи ужудуп четкеш, дедир мендичаагай өөп чанып кээп, кижи төрелгетеннің төөгүзүнде көстүп көрбээн маадырлыг чорукту кылыпкан үеде, бистер, хып дээн аныяк-чалыы оолдар, кыстар эрес-маадырлыг чорук-тун дугайын аңаа-ла сактып бодап орар аргавыс чок...

Бо школаның доозукчу оолдары ам совхозта трактор бригадазын, а кыстар сүт-бараан фермазын тургузуп алган. Аныяк ажыл-ишчилернің эргезинге көдээ ажыл-агый техниказын, черни, саар инектерни «Чернолесск» совхозтуң дирекциязы бүзүрелдии-биле шилчидип берген. Эки эгелээшкинни үндүрген ол оолдар, кыстар коммунистиг күш-ажылдың коллективи деп хүндүлүг атты чедип алыр дээш демисежирин база шиитпирлээн.

Аныяк доозукчуларның бо патриотчу эгелээшкинин СЭКП крайкомунуң бюрозу изии-биле деткээн. Ниитилелге ажыктыг күш-ажыл кылырынга хайныккан аныяк сеткил-сагыжы-биле көдүрлүп үнген ол комсомолчуларның кыйгырыын оларның шуптузунуң портреттери-биле кады крайның «Ставропольская правда» солуну бодунуң бирги арнынга парлап, крайның школаларының бүгү доозукчуларынга кыйгырыг кылган. Ол патриотчу өгелээшкин крайда ам калбаа-биле нептерей берген.

Ставрополь крайның школаларында өөреникчилернің будурүлге бригадаларының эки дуржулгазын бистиң областың школаларынга чогаадыкчы, тывыңгыр ёзу-биле ажыглап болур дээрзинге херек кырында бүзүреп көрген бис. Өөреникчилернің будурүлге бригадаларының ажыл-чорудулгазының күзенчиг үретүңнелдериг болурун чедип алырынга башкылар, улус өөредилгезинің ажылдакчылары, партия, совет, комсомол органнары, ылаңгыя колхозтар баштаар черлери, совхозтар дирекциялары улуг дузаны чедирер, шуптузу биле демиг киржир ужуртлуг.

Д. ПОПКОВ,
Каа-Хемниң райОНО эргелекчизи.

УРУГЛАР—АМЫДЫРАЛДЫҢ ЧЕЧЭЭ

Казах ССР. Есиль районнуң «Свободный» совхозу—Целиноград областың эң мурнакчы ажыл-агыйларының бирээзи. Ону организастаандан бээр 7 чыл эрткен, а ам безин ында 200 чыгам чуртталга бажыңнары туттунган, клуб, библиотека, столовая, уруглар сады болгаш яслизи, божуулга бажыңныг эмнелге, школа бар.

Чурукта: «Свободный» совхозтуң уруглар яслизинде.

Фото Б. КЛИПИНИЦЕРНИИ. СЭТА-ның фотохрониказы.

Колхоз яслизинде

— Дагаа чуургазы, сүт, сметана бижидип алыр дээш келдим—деп, колхоз даргазының кабинединге кижи кирип келген. Саадавайн-даа чоруун бүдүрүп алгаш, үнүптү.

— Бистиң асливистин эргелекчизи ол болбазыкпа, ажылдап турда кызымак-ла кижи—деп, колхоз даргазы Кара-оол Сандакович Чавыдак чугаалай-дыр... Колхозтуң уруглар яслизинге чеде бердивис. Девин чаа ужурашканывыс угбай чемненген уруглар аразында ак халат кедилкен, корум-чурум көрүп чоруп тур. Эргелекчи кожазы өрээлче бисти чалады.

Монгуш Доржуевна Чыртак 9 чыл иштинде уруглар яслизинге ажылдап келген. Бо чылдарның алдызын «Совет Тыванын 5 чылы» колхозка (ам Шекпээр совхозтуң салбыры), а үжүн «Большевик» колхозка ажылдап келген.

Ам бо хүннерде Монгуш Доржуевнанын эргелекчилээн уруглар яслизинде 72 бичии чаштар бар. Яслиниң 4 өрээлдиг бажыңының иштин, даштын штукатуралап, малгаштаан. Ол ажылга Чыртак боду баштааш, ажалчылар: О. Бопак, Көк-кыс, К. Догбар, С. Чечекмаа эң-не идепкейлиг ажылдааннар.

— Яслиниң дузазы дыка улуг боор-дур—деп Монгуш Доржуевна чугаалап турар. Колхозчу Бичии-уруг 4 уругларын, С. Долзан 2 уруун, Х. Байырты 3 уругларын яслиге эккелгеш, колхоз бүдүрүлгезинге идепкейлиг киржип турар. Олар эткен ажыл-агый чылында 300—350 чедир куш-хүннерин ажылдап алганын ол биске магадатты. Ында уруглар шынап-ла багай эвес чурттап турарлар. Хүнде 4 удаа чемненир, кижи санынга четчир түскай демир оруннарлыг.

— Яслини кыжын, чайын ажылдыр сорулга-биле бо айтырыгны көдээ Советтиң күүскомунуң, колхоз баштаар черинің каттышкан хуралынга чоокта чаа чугаалашкан бис. Кыжын одаар токпакты дүжүрүп эгелээн. Ол ышкаш, яслиде уруглардың түскай хевин даараар талазы-биле база чугаалашкан бис. Бо талазы-биле колхозта хөрөөженнер чөвүлели (даргазы Х. Дагби) бисти шефке алган чүве деп Монгуш Доржуевна чугаалады.

Моон мурнунда чылларда колхоз яслизинің эргелекчизинге чеже кижи халашпаан дээр! Ында уруглардың ажаалдазы, санитарлыг байдалы кезээде шүгүмчүлелден ыравайн турган. Коммунист Чыртак ук ажылга кирген соонда байдал өскерилген. Чыртак үүле ажыл-агый-биле кызыгаарлаттынмайн, харын бодунуң коллективинге агитхуудусту үндүрүп, неделя санында бир удаа политинформацияны кылып турар.

И. КЕЛИК-СЕНГИ.

Чаштарның чаптанчыг чугаалары

— Ой, кырган-авай, дишпейвис азырылты!
— Кадык чаагай бол, дишпей деп, чүге чугаалавадың, Леночка?
— А четтирдим деп, меңээ кым харыылап бээрил ынчаш?

* * *

— Кырган-авай, бөгүн понедельник — суббота азы вторник бе?
— Авай, кым баштай төрүттүнгенил, сен бе азы мен бе?
— Ачай, сен бичии чаш турар шаанда оол уруг чораан сен бе? азы кыс уруг чораан сен бе?
— Харга хүнден-даа артык ынак мен. Хардан шиивэни-даа тудуп ап болур болгай, а хүнден чүну кылырыл кижи?
— Колбаса чыды кээп турар боорга кулчага ынак мен.

* * *

— Авай, шагар-оът ызырар бе?
— Ызырыптар болгай аан.
— Ынчаарга канчаар эзерил ынчаш?

* * *

— Далай—чаңгыс эрихтиг, а хем ийи эрихтиг.
— Тоорук чочагайы ыяш бажынче канчап үне берген чоор?

* * *

— Улгады бергеш, кым болур сен?
— Бир эвес угбалар дег улгады берзимзе, эмчи болур мен. А акылар дег апарзымза, инженер болур мен.

* * *

— Арыны чүге хинчектеп турарың ол? Ону салывыт.
— «Салывыт» деп чүү боор! Ону мен саар мен! Ол меңээ ары чигирин бээр болгай.

* * *

— Ачай, өрт өжүрүкчүлери чедип келди! Удавас өрт болуру ол эвес ийнен?
— Изиш кончуг-дур, хүнну өжүрүвүт, авай.

* * *

— Соңга караандан дүш, бир эвес оортан барып ужар болзуңза, оорган мөгенели бээр—деп, аваазы уруунга чугаалаан.
— Ынчаарга теве ийи катап барып дүшкеш, ийи мөгенниг болганы ол ышкажыл—деп, уруу харыылаан.

* * *

— Ам-на билип алдым, кижиниң караа көөрүнге, а кулаа дыңнаарынга херек чүве-дир эвеспе!
— Мээң идиктеримни уштун каавыт, авай. Оң талакы будумнуң таваңгайы кижип тур.
— Инектиң эмиглерин көөрүмге, морковка-ла-дыр.

* * *

Кырган-аваазы кылымал диштерин уштуп салып каарга, бичии уруг аажок катыргаш:
— Ам карачыгаштарыңарны база уштуп калбас сен бе!—дээн.

* * *

Радио болгаш телефон дугайында бичии уруунуң чугаазы:
—Музыкалыг акылар, угбалар радио иштинче канчап кире бергеш чоор?
— Ачай, сээң-биле телефонга чугаалажып турумда, телефон тудазының иштинче канчап кире бергеник ол?

Бөгүн — уруглар камгалалының хүнү

Уруглар—идегеливис

Июнь 1-ни, уруглар камгалалының хүнүн чыл бүрүде демдеглеп эртирери биске чаңчыл болу берген. Бо хүнү эрттирип турар үеви дээрге кайгамчык чаагай, чүге дээрге бүгү чурт СЭКП-ниң XXII съездизинге идепкейлиг белеткепип турар. Бистиң чуртувустуң эртеминиң болгаш техниказының кайгамчык улуг тиилелгезин: октаргай делгеминче эрес-маадыр совет ужудукчу майор Юрий Гагарин «Восток» деп корабль-спутник-биле ужуткаш ээп келгенин билир бис. Бүгү делегейниң депшилгелиг хөй-ниитизи уруглар камгалалының хүнүн дайынга удур, тайбың дээш, өлүмге удур амыдырал дээш, кулданыгга удур хосталга дээш, бичии уругларның аас-кежиин, кадыкшылын камгалаар, өөредилге, кижизидилгезин экижидер дээш демиселдиң түгүнүн адаа-биле эрттирил турар.

Уруглар камгалалының делегей хүнүн бир-ле дугаарында 1949 чылда Делегейниң хөрөөженнериниң демократтыг федерациязының эгелекчи ганалы-биле демдеглеп эрттирген. Уруглар камгалалының шимчээшкини бодунуң төрүттүнүп келген хүнүнден эгелээш-ле чаа-дайынның айылынга удур шиитпирлиг демисел болу берген, ол шимчээшкин делегейге тайбыңны быжыглап мөңгежидеринге база улуг ужур-дузалыг болуп турар.

Ынчангаш июнь 1-де янзы-бүрү чурттарда миллион-миллион ак-сеткилдиг иелер болгаш адалар: «Дайын черле болбазын!», «Тайбың тиилээр!» деп боттарының дылдарының кырынга чоргаарал-биле бүзүрелдиг чугаалап турарлар.

Совет иелер делегейниң өске хөй-хөй чурттарының хөрөөженнери-биле кады чаа-дайын кыпсыкчыларынга удур килеңнээшкинниг удурланыышкының шыңгыы медеглээрлер.

Улуг Совет Эвилелинде болгаш социалистиг чурттарда уругларның байдалынга таарымчалыг бүгү-ле байдалдарны тургускан. Коммунистиг партия, Совет чазак бичии уругларның амыдыралының, аъш-чеминиң, идик-хевинин, оларның кижизидилгезинің дугайында чаагай сагышты салып турар.

Чаш уруг төрүттүгениниң баштайгы хүнүнден эгелээш-ле ону эмчилериң, уруглар консультацияларының хайгааралынга тургузуп турар. Иелерге болгаш чаш уругларга эмнелгениң халас дузаламчызын көргүзүп, ам чуртта 196,930 ажыг эмнелге болгаш акушер оруннарын хөрөөженнериң эргезинде берген. Ол болза 1918 чылда турганыга бодаарга, 23 катап хөй. ССРЭ-де уругларның өлүп хораар чоруу революция мурнундагызы-биле деңнээрге ам 6 катап эвээжээн.

Бичии уругларны кижизидеринге совет өг-бүлелерге боттуг дуза кадар уруглар садтарының, яслилериниң четкизи дыка калбарган. 1965 чылга чедир яслилерге, садтарга 4 миллион 200 мың хире уруглар турар. Ол дээрге 1958 чылга бодаарга барыла 2 катап хөй болур. Бисте уруглар албан черлерин колдуунда күрүнеиң күсели-биле хандырып турар.

Совет эрге-чагырганың чылдарында Совет Эвилелиниң хөй национал улустары боттарының үжүк-бижиин болгаш национал литературазын тургускан. Школаларда өөредилге ССРЭ-ниң 59 улустарының дылының кырында чоруттунуп турар. Совет школаларда политехниктиг өөредилге боттанып, школа амгы үениң социалистиг бүдүрүлгелериниң үндезиннери—энергетика, механика, технология-биле бүдүрүлгени чаартып организастаарының үндезиннери-биле өөреникчилерни таныштырып, өөрөп турары эртемнериң бүдүрүлгебиле, амыдырал-биле сыгый харылзаазын өөреникчилерге калбаа-биле ажыдып турар.

Бистиң уругларывыс бүгү талабиле сайзыраңгай өзүп доруксун дээш, олар боттарының мергежилдерин бүгү-тала-биле хөгжүдер аргалыг болзун дээш, техниктиг бот-тыынгыр чорук-биле ажылдазын, солун болгаш ажыктыг дыштанзын дээш Совет күрүне чаагай сагыш салып турар. 1959 чылда 2700 ажыг пионерлер ордулары болгаш бажыңнары, аныяк техниктерниң 290 ажыг область, хоорай, республика станциялары, аныяк натуралистерниң 236 станциялары, уругларның 141 экскурсия-турист станциялары, уругларның 122 парктары, 5000 ажыг уруглар библиотекалары, 792 спорт школалары, 160 ажыг уруглар театрлары, 156 уруглар сесерликтери, уруглар көөртүр 32 демир оруктар Бүгү-эвилелдиң В. И. Ленин аттыг пионер организациязына турган.

Дуржулгалыг башкыларның болгаш вожатыйларның удуртулгазы-биле хөй санныг болгумнерде, студияларда, секцияларда чүс-чүс муң оолдар болгаш уруглар ажылдап турарлар. Уругларга номнар, солуннар, сеткүүлдер оларның кижизидилгезинің эң дээштиг чепсектериниң бирээзи. Бистиң уругларывыс аңаа аажок ынактар. Уруглар номнарын чогаадыр талазы-биле ам 2000 ажыг чогаалчылар чуртта ажылдап турар. Совет эрге-чагырганың чылдарында 50.000 ажыг уруглар номнары пар латтынган. Сөөлгү чылдарда ындыг номнарның чыл-бүрүде үнер тиражы 150 миллион кезек ажып турар.

Уруглар албан черлериниң, школаларның, школадан дашкаар болгаш культура чырыдыышкынның өске-даа албан черлериниң бүгү системазы Совет чурттуң уругларынга, аныяк өскенинге ханы болгаш быжыг билиглерни берип, оларны Төрээн чуртунга кызыгаар чок ынакшылдыг, кадык шыырак, бедик культурлуг, бүгү-тала эртем-билиглиг хамаатылар кылдыр кижизидип турар.

Совет Эвилелиниң составынга Тываның киргениниң соонда тыва улустуң амыдыралынга социалистиг улуг чаартылгалар болган. Ылаңгыя уруглардың амыдырал байдалы чыл келген тудуш-на экижил турар. Районнар бүрүзүнде уруглар эмчилери бар болгаш профилахтиктиг ажылды чорудуп турар, ол ышкаш, уруглар яслилериниң, садтарының четкизи калбарган. Районнар төптеринде, колхозтарда, совхозтарда чаа-чаа яслилерни, садтарны ажыткылаан. Яслилериниң, садтарының бажыннарын улгаттыр тудуп, эргежок чугула үүлдер-биле дерип кылганы-биле кады оларның хүлээп ап турар уругларының саны дыка өскен. Ам бистиң областа доктаамал ажылдаар 42 яслилерни ажыткан, ында 1305 уругларны хаара туткан, 41 садчыгаштар бар, ында 2318 уругларны кижизидип турар.

Бо чылын областың пионер лагерьлеринге 4660 уруглар дыштаныр. Оларны профэвиледдериниң, колхозтарның, совхозтарның күсели-биле ажыдар. Ол болза 1960 чылда турганындан 2000 уруглар хөй болуру ол. Уругларның чамдыктарынга чайгы үеде улус өөредилгезиниң органнары уруглар хүнзээр пионер лагерьлерин организастаар, анза 1000 өөреникчилер дыштаныр, 5000 уруглар экскурсия-туризм хемчеглери-биле хаара туттунар. Оон аңгыда, кончуг эки өөредилгелиг, ниитиге ажыктыг күш-ажылга идепкейлиг пионерлерни «Артекче» чорудар. Бистиң областа 2 кадыкшылга-санаторий школазы база үну чоктарның школазы ажылдап турар.

Коммунистиг партия болгаш Совет чазак совет ие-хөрөөженнериң күш-ажылын хоойлу ёзугаар камгалап, саатталганының талазы-биле узун хуусаалыг, төлевирлиг шөлээлерни, уруг эмзирер иелерге кызырган ажыл хүнү, эргежок чугула халас медицина хайгааралын база поликлинхаларның, эмнелгелериң дузаламчызын берип турар. Чүгле бистиң областа дээди, ортумак эртениг 1392 эмчилер ажылдап турар.

Уруглар камгалалының хүнү бистиң чуртувуста школаларга өөредилге чылының чедиишкинниг доступурунга, пионерлериң чайгы лагерьлерин ажыдарынга, уруглар яслилериниң болгаш садтарының чайлаларже үнеринге тураскаатканн байырлалдар-биле база капсырлажып турар.

Б. ДОЛЧАНМАА,
СЭКП обкомунуң хөрөөженнер ортузунга ажыл чорудар килдизиниң эргелекчизи.

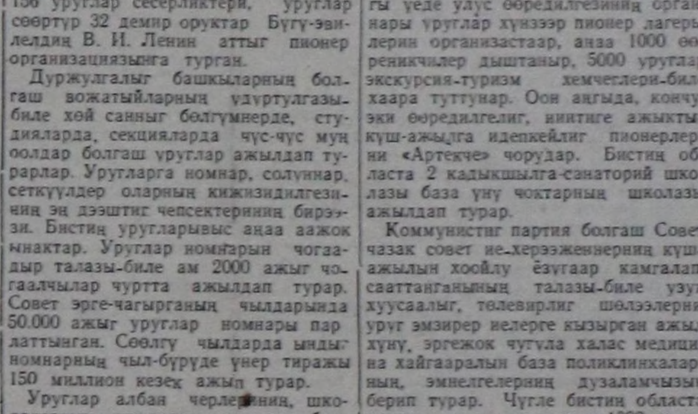

Чурукта: Кызылдың № 1 школазының Лиза Чайкина аттыг пионер организациязының май 19-та болган байырлыг чыскаалында.

Фотозу В. Лутковтуу.

ЧУРУКТА: Кызыл школаларының октябряттары хевирлиг сула шимчээшкинни боттарының байырлал хүнүнде күүседип турары.

Фотозу В. Лутковтуу.

ТЫВА ЧОГААЛЧЫЛАР—СОВЕТ УРУГЛАРГА

«Бистиң бо чыылдавыста аныяк тыва чечен чогаалдың туруп келгениниң дургузунда аңгы-аңгы салгалдың шулукчуларының болгаш чогаалчыларның чогаалдарының улуг эвес кезии чыгдынган. Бо чыылдада улуг кижилерге болгаш уругларга чогаалчыларның бижээн рассказтары, шулуктери кирген. «Араттың сөзү» тоожунуң авторунуң соон дарый тыва чогаалчылар номчукчуну Тываны эргий аян-чорукче аттаныптарынче чалап турар»—деп чыылдада профессор А. А. Пальмбахтың эге үүлүнде ынчаар чугаалаан. «Чеди сүүр» деп чыылданы Москвада күрүнеиниң уруглар номнары үндүрер чери белеткээн.

Тыва дылдың профессору, чогаалчы А. А. Пальмбахтың эге сөзүнүң соонда Тываның чогаалчыларының болгаш шулукчуларының чогаалдары чыылдада кирген. Тыва чогаалчыларның чогаалдары тыва улустуң амыдырал-чуртталгазын тоожуп, совет патриотизмиин, чаа үүлүү чаалап ап быжыктырып турар разведчиктиниң, бойдустуң чагырып алыкчыларының, Совет Тываның мурнакчы кижилериниң дугайын уран чечен сөстүң күжү-биле чугаалап турар.

Тыва чогаалчыларның, шулукчуларының чогаалдарын орус дыл кырынга бистиң Төрээн чуртувустуң улуг, биче номчукчулары «Совет чогаалчы» деп ном үндүрер черниң үндүргүлээн чыылдаларының ачызында моон мурнунда танышканнар. А ынчаарга Волганың болгаш Уралдың, Кавказтың болгаш Ыракхы Сонгу чуктун, Прибалтиканың болгаш Ортаа Азиянын, черле ынчаш, Совет Эвилелиниң ырак, чоок булун бүрүзүнүң уруглары бо чогаалдарны сонуургалбиле номчууру чугаажок. Аныяк номчукчулар бо чыылдадан чүнүн дугайын номчуп, чүнү билип ап болурлары?

Сталинчы шаңналдың лауреады С. Токанның «Берулерни анналары», О. Саган-оолдун «Сумудан келген оол», Ф. Сегленмейнин «Нина Салчак каникулда» деп рассказтарының сюжет-тургузуу-даа, уран чечен бижиттингени-даа бичии номчукчуларга солун болбастың аргажок. Ол номда Сергей Пюрбюнун, Степан Сарыг-оолдун, Салим Сюрюн-оолдун, Алдын-оол Даржааның, Куулар Аракчаанның рассказтары база кирген.

Бо номнуң ады шулукчу Юрий Күнзегештин төрүттүнген чери—Тожуга турасказтаан «Чеди сүүр» деп шулуунден алдынган. Ында бо-ла авторнуң өске-даа шулуктерин база киргилээн.

Чыылданың шулуктер кезээнде Тываның хоочун чогаалчызы С. Сарыг-оолдун хөй-хөй шулуктерин болгаш Леонид Чадамбаның, Салчак Тамбаның, Саая Бюрбениң болгаш өске-даа чогаалчыларның шулуктери киргилээн.

Бо чыылданы чурукчу Л. Е. Фейнберг чараш көрүштүг каастап шимээнин демдеглезе чогуур.

Советтер чуртунун уругларынга Совет Тываның чогаалчыларының бараалгатканы бо ном болза чечектелип хөгжүп орар тыва чечен чогаалдың көскү чедиишкиниринин бир базымы болур.

М. ЭВЕНТОВ.

МОСКВА.

Делегейниң келир үези

Июнь 1-де уруглар камгалалының делегей хүнүн улустар демдеглеп турарлар. Уруглары дайынның халаптарындан чайладырынче, «капиталистиг дываажанда» уругларның үлүг-хуузунга таваржып турар аарыглардан, аш-чуттан, качыгдалдардан оларны камгалаарынче угланган делегейниң хөй-ниитизиниң күжениишкинин каттыштырар сорулга-биле ол хүнүү делегей хөрөөженнериниң демократтыг федерациязының эгелекчи саналы-биле 1949 чылдың ноябрьда доктаадып тургускан.

Каттышкан Нациялар Организациязы «Уруглар эргелериниң декларациязын» 1959 чылдың ноябрьда хүлээп алган, ынчалза-даа капитал гергииден турар чурттарга КНО-нуң кыйгырыы анаа хоозун чугаа болуп артып турар.

Уругларның эртем-билиг чедип алыр эргезин Декларация чарлап турар. Буржуаз амыдыралдың байдалдарында ол «эрге» мындыг: Алжирде «хирлиг дайынның» үүрге-чүктешкизин бодунуң эктинге салган Франциянын чазаа улус өөредилгезиниң хереглелдеринге эргежок чугула хөренгилерниң чартыын безин үндүрүп бербейн турар. Чуртта хөй-хөй башкылар чедишпес, ооң уламындан эрткен чылын чүгле Сена болгаш Уаза департаментизинге 2.700 ажыг уругларны школага хүлээп албаан. Парлалганың дыңнадып турары-биле алырга, Англияның школаларында ам 60.000 хире башкылар чедишпес, Испанияда байдал оон-даа дора. Сервантестің болгаш Гойянның чуртун Франконуң чазаа ортаакы үс чылдарның дүмбей-бүдүүлүк болгаш культура чок чоруунга чедирген. Ында 10 миллион кижилер бижик билбес болуп, 10 мың школалар чедишпес.

Африканың чурттарынга колониалдыг тергиидел школа назылыг 25 миллион уругларның 17 миллиону кажан-даа өөренири-биле парта артынга олуруп көрбээн чорукка чедирген.

Уругларны улустарының эп-найыралының ёзузунга кижизидер ужурлуг деп, КНО-нуң Декларациязында айтып турар. Ынчалза-даа дайыннардан болгаш эндере чепсегленииишкиннерден канчаар-даа аажок улуг ажык-кончаны ап, байып турар капиталистер аныяктарны милитаризмниң ёзузунга кижизидеринге сонуургалдыг. Кижи көөр хөөн чок фашистиг ёзу-чурум-ну агартырын, гитлеризмниң үүлгедиглериниң дугайын аныяк салгакчылар билбээн турзун дээш бүгү-ле үүлдерни кылырын авторлары оралдажып турар школа учебниктерин Барыын Германияда парлап үндүрүп турар. Оон-биле чергелештир ГФР-ниң шериг министерствозу фашизмге бараан болуп турган генералдарны болгаш офицерлерни алдаржыдып турар кино-чүруктарны кылырынга хөреңгилерни харамнанмайн турар.

Кадыг-дошкун аажылаашкындан болгаш мөлчүгделден уругларны камгалаар дугайын КНО-нуң Декларациязында чугаалап турар. Ынчалза-даа капиталдың чагыргазында турар чурттарда уругларның күш-ажылын калбаа-биле ажыглап турарының дугайы кымга билдинмес боор. Делегейниң күш-ажыл бюрозунуң сан-медээзин ёзугаар алырга, капиталистиг чурттарда миллион-миллион уруглар 7—8 харлыындан эгелеп ажылдап турар, оларның ажыл хүнү дыка узун.

Дыка хөй уруглар боттарының күш-ажылчы оруун 5—6 харлыындан эгелеп турарлар. Чижээ, сураглыг персид хевистерни боттарының холдары-биле бүдүрүп турар бичии иран аргыкчылар азырганчыг бичии хөлезиге эртен даң бажындан кара дүнеге чедир ажылдаар ужурга таваржып турарлар. Мурнуу Родезияның тапкы плантацияларында биче назылыг уругларның аар-берге даржыктыг күш-ажылы оларның барык-ла 40 хуузу 14 хар четпейн өлүрүнге чедирип турар...

Уруглар болза кандыг-даа хевирлиг садыглаашкын үүлү болбас ужурлуг деп, КНО-нуң Декларациязы айтып турар. Ынчалза-даа мырыңай чоокта чаа Ассошиэйтед Пресс деп америк агентилелдиң корреспондентизиниң Иокогамадан (Япония) дыңнадып турары-биле алырга, «Японияның ядыы-туренги районнарындан 224 өлөөди кыс уругларны хөрөөженнер хөлезиленир бажыңнарга саткан...».

КНО-нуң Декларациязы уругларның кадыын камгалаарын негеп, уругларның болур-чогуур чемненилгени болгаш өмнелге хандырылгазын алыр эргезин бадылап турар. Ынчалза-даа КНО-нуң уругларга дузаламчы фондузунуң (ЮНИСЕФ) сан-медээзин ёзугаар алырга, 600 миллион уруглар, тодаргайларга чер бөмбүрзээнің бүгү уругларының 2/3 «аарыгның болгаш аштың байдалында» чурттап турар. Өске сөс-биле чугаалаарга үс-чүс миллион уруглар доктаамал чедир чемненмейн, аш хевээр удуп чыдып, чем дугайында бодал-биле эртен туруп кээп турарлар.

Капиталдың чагыргазында турар чурттарда аш болгаш аарыг уругларның ортузунга өлүм-чидимниң кедергей бедик болурунга идиглиг болуп турар.

Чурттуң премьер-министри Гюрсельдің минип чугаалаанын ёзугаар алырга, Турцияда чаа төрүттүнген мың уруг бүрүзүнүң 165-жи өлүп турар. 1960 чылдың чайынында Аккрага болуп эрткен Африка чурттарының конференциязынга төлөлернин бирээзиниң медеглээни болза: «Бистиң уругларывыстың ортузунда өлүмчидим 40 хууга деңнежип турар. Бисте уруглар хан четпезиндеи, хөй санныг аарыглардан качыгдап турарлар. Ынчаарга ол бүгүнүң кол-ла чылдагааны—чедир чменнемейн турар чорук болур».

Капиталистиг чурттарның байдалынга «Уругларның эргелериниң декларациязының» күүсеттинмейн турар чоруу—капиталистерниң чорудуп турары чепсегленииишкиннерни эндере бүдүрериниң түннелериниң бирээзи болур. «Хейва Фудзин симбун» деп, япон солун мындыг хөктүг саннарны чижек кылдыр киирген. Ол солуннуң санаанын ёзугаар алырга, чаңгыс «Ф-10» деп реактивтиг шериг самолетдунга Япония 350 миллион иенни чарыгдап турар. Ол хөреңгилер-биле 380 мың уруглары ай дургузунда уруглар садтарынга болгаш яслилеринге тургускаш, хандырып болур ийик деп, солун медеглеп турар.

Капиталистиг ниитилелдиң амыдыралынга мырыңай характерлиг болуп турар база бир чижектен киирип көрээлиңер. Уругларның кем-херек үүлгедир чоруунуң талазы-биле эрткен чылдың төнчүзүнде Лондонга болуп эрткен КНО-нуң конгрезинге, куду шынарлыг радио болгаш телевидение дамчыдылгаларының, ойлук чок литератураның, өлүрүкчү болгаш дээрбечи чоруктарны көргүзүп турар кино-чуруктарының аныяктарга чедирип турар хоралыг салдарының дугайында аажок хөй чугаалаттынган. Ынчалза-даа социалистиг чурттарның толээлери ол чергелиг «кем-херектер пропагандазын» хоругдаар дугайында айтырыгны конгресске тургузуп келирге, барыын чурттарның төлээлекчилери бадылаашкынның хөй нуруузу-биле ол саналдан ойталап каапканнар. Ындыг шиитпир хуунуң бүдүрүлгечи чоруунуң эрге-ажыктарынга хамааржы бээр болгаш «кижиниң хосталгаларынга» семээшкин апаар ийик деп олар медеглээннер.

Ажыы-биле билинген чорук-тур! Капиталистиг ажык-кончаанын ёзузу тергиидел турар ниитилелге кандыгдаа эң-не бедик принциптерни чарлаар чорук, ол принциптер хуунуң эрге-ажыктарынга удур бээри биле-ле, хоозун чугаа болуп артары чайлаш чок.

Совет Эвилелинде болгаш социалистиг өске-даа чурттарда байдал ындыг эвес. Ол чурттар болза аныяк салгакчыларны кадык, күш-ажылга ынакшылдыг, боттарының адаларының болгаш иелериниң эгелээн хөрөөн уламчылаар кылдыр кижизидеринге ханызы-биле сонуургалдыг. Кадык камгалалының болгаш уругларны кижизидериниң талазы-биле ССРЭ-ниң болгаш социалистиг өскедаа чурттарның чедип алган канчаардаа аажок улуг чедиишкиннерин бистиң дайзыннарывыс безин хүлээп көөр ужурга таварышканнар.

Социалистиг чурттарда уруглар дугайында сагыш човаашкынын эң-не бирги чергениң сорулгаларының бирээзи кылдыр көрүп турар. Элээн каш фактылар бо-дур.

Бир эвес дайын мурнундагы Болгарияга божудулга бажыннарын божуур хөрөөженнериң чүгле 4 хуузу ажыглап турган болза, ынчаарга бөгүн улусчу Болгарияда 1170 божудулга бажыннары бар болгаш хөрөөженнериң 90 чедир хуузу эмнелгениң байдалдарынга божуп турарлар.

Буржуаз-помещиктиг эрге-чагырганың үезинде Румынияга ажылчы чонарның уругларының шоолуг эвес кезээ школага барып өөренир аргалыг болуп турган. Ам чуртта бүгүниитиниң ыяавыла албан чеди чыл өөредилгезин киирген.

Кыдатка канчаар-даа аажок улуг чаартылгалар болган. Улусчу эрге-чагырганың чылдарының дургузунда иелериниң болгаш уругларының албан черлериниң саны 500 катап көвүдээн!

Уругларның бүгү талалыг өзүп доругарының бүгү-ле байдалдары социалистиг лагерьниң чурттарында тургустунган.

Бүгү делегейниң улустары келир үеге боттарының идегелдерин ажытөлү-биле холбаштырып турарлар. Уруглар камгалалының делегей хүнүнде янзы-бүрү национаддарның болгаш янзы-бүрү үзел-бодалдарның кижилери уругларны чүгле дайынның кыжанынындан чайладыры дээш демиселге эвес, харын база аныяк салгакчыларның шын хөгжүлдезин хандырар ындыг байдалдарны чер кырынга тургузарынче боттарының тура-соруун көргүзерлер.

А. РАЧКОВ.

„ГАГАРИНГРАД“ КЫСКА ЧУГАА

Бир-ле кежээ мээң оолдарым чайгы дыштанылга үезинде кайнаар баарын азы кайнаар чоруксаарын чугаалашкан олурлар.

— Бистиң школаның чамдык уруглары Шушенское баар-ла болгай—деп, Юрий чугаалаарга:

— Абакан, Красноярск база баар-дыр ийин—деп, Миша немеп кагды.

— Абакан хоорай бе?—деп, Юрий айтыларга:

— Хоорай болбайн канчаар—деп, Миша харыылай-дыр.

— Мен-не Гагаринград баар ийин мен, ындыг хоорай бар болза—деп, эң биче школачы оглум Валя үзе кирди.

Шынап-ла, Гагарин аттыг черлер ам көвүдеп турар болгай, Гагаринград-даа тыптыр чадавас.

Б. ХӨВЕНМЕЙ.

М. ГЛЕЗОСТУ ХОСТААР!

М. Глезос

Найысылалдың хөй-ниити төлээлекчилериниң хуралы

МОСКВА. (СЭТА). М. Глезостуң маадырлыг чорукту кылганындан бээр 20 чыл болганын холбаштыр хөй-ниити төлээлекчилериниң хуралы майның 29-та Журналистиң Төп бажыңында болган. Төрээн чуртунуң шынчы оглу—Глезос 1941 чылдың майның 31-же дүне акропольдун кырындан фашистериң тугун ора тырткаш, ооң орнунга Грециянның национал тугун киискидип үндүрген. Ол чорук грек патриоттарның гитлержилерге удур массалыг демиселиниң эгелээринге, Элладаның эрте бурунгу черин хостаары дээш улуг демиселдиң эгелээринге медээ болган.

Грециянның фашизмге удур демиселчилеринге чагааны база политика талазы-биле шиитгреннерни хостаарын болгаш Грециянның патриоттарынга, М. Глезоска хосталганы тыпсырын совет хөй-ниитиниң мурнундан негеп турар телеграмманы Грециянның чазааанга чорудары-биле хуралдың киржикчилери хүлээп алган.

ФРАНЦУЗ-АЛЖИР ЧУГААЛАЖЫЫШКЫННАР

ЭВИАН-ЛЕ-БЕН. (СЭТА). Эвиан-Ле-Бенде француз-алжир чугаалажыышкыннар май 29-туң эртенинден эгелээш үргүлчүлээн. Бо болза чугаалажыышкыннарның эгелээнинден бээр бешки ужуражыышкын болур. Эртенги хуралдың соонда чапсарлаан, алжир болгаш француз төлээлернин төлээлекчилери чапсар үезинде кандыг-даа медеглелдерни кылбааннар.

Чугаалажыышкыннар дүыш соонда база болган.

ЭВИАН-ЛЕ-БЕН. Француз болгаш алжир төлээлериниң чугаалажыышкыннары үш шак чапсарлааныныңн соонда май 29-туң кежээзинде үргүлчүлээн.

Алжириниң бот башкарылгазынга хамаарышкан бүгү айтырыгларның талазы-биле Сахара дугайында айтырыгны киириштирбишаан, ниити чугаалажылганы үргүлчүлээрин ийи чурттарның төлээлери шиитпирлээн. Ол дугайын француз төлээлериниң төлээлекчизи Тибо журналистерге дыңнаткан. Чугаалажыышкыннар мурнуку хевээр хүниүң тускай айтырыы чокка эртип турар үве деп Тибо тайылбырлаан, ол чугаалажыышкыннар идепкейлиг үе-чадаже кирген дээрзин чугаалаан.

Хурал бүрүзүнде улам чаа-чаа айтыыглар тургустунуп турар, а «өске айтыыглар улам хандыр көөрүнге таваржып турар» деп Тибо демдеглээн.

Ийи чурттарның төлээлери эксперттериң комиссиязын тургузар дугайында принципти дугурушканын сагындырган, ол принцип амдаа боттанмаан деп Тибо чугаалаан.

Ийи чурттарның төлээлери чугаалажыышкыннарчың чажыдын ам дээрезинде хевээр арттырар деп шиитпирлээн.

Ангола тура халыышкын одунда

ПАРИЖ. (СЭТА). Анголаның тура халыкчылары Анголаның соңгу талазында Португалияның колониалисчи шериниң шилиндек кезектеринге удур дайынчы чорудулгаларын чедиишкиниг үргүлчүлеп турар. Патриоттар португал таңнаыл черлеринче халдаашкынны кылып турар.

Франс Пресс агентилелдиң корреспондентизиниң Луандадан дыңнатканы-биле алырга чепсектиг тура халыкчыларның улуг күштери Анголаның соңгу-чөөн талазында Санза-Помба хоорайны атакалаан.

Тура халыкчыларның болгаш португал шериглериниң аразында тулчуушкуннар Кимбеле, Мококоло болгаш Санта-Крус дээр чурттакчылыг суурларның районнарынга болган.

ЛОНДОН. (СЭТА). Ол португал колонияда байдалдың дугайында Лиссабонга парлап үндүрген илеткелде демдеглээнин өзүгаар алырга, Анголада байдал «улам дорайтап бар чыдар» дээрзин «Дейли телеграф» солун дыңнаткан.

Португал колониалисчи дарлалга удур Анголаның улузунуң өзүп турар демиселин базар күш португал шеригге чок дээрзин илеткелде миннип турар. Анголада португал шериг кезектери «тус черни арыглап аштаар талазы-биле тулчуушкуннарга шоолуг-ла эвес чедиишкиннерни чедип ап турар» дээрзин илеткелде дүвүрээзин-биле демдеглеп турар.

Анголада экономиктиг амыдырал сандараан, ол чорук Португалияның бодунга «улуг уржуктарны» чедирип болур.

«Бүгү делегейниң кичээнгейи Австрияже угланган»

ВЕНА. (СЭТА). Австрияның хөй-ниитизи Совет Эвилелиниң болгаш АКШ-тың удуртукчу ажылдакчыларының Венага болур ужуражыышкынын чүректиң ханызындан чүүлдүгүнүп, четтикпейн манап турар. Австрияның Коммунистиг партиязының Политбюрозунуң парлап үндүрген медеглелинде чугаалап турары: «Совет премьер-министр Н. С. Хрущев биле АКШ-тың президентизи Д. Кеннединиң аразынга июнь 3-те болгаш 4-те Венага болур чугаалажыышкыннарынга байыр чедирип турар бис. Делегейниң тайбыңга ынакшылдыг улустары ол ужуражыышкыннардан улуг идегелдерни манап турар. Ол ужуражыышкын делегейниң дүшкүүрлүг чоруун чавырылдырарының талазынче улам ынай базымнарны кылыр дээрзин олар манап турар».

Хөгжүмнүң болгаш уран чүүлдүң Венада ажыттынган фестивалынга тураскаал болдурган чугаазынга Австрияның президентизи доктор Шерф болза Н. С. Хрущев биле Д. Кеннединиң аразынга Венага болур ужуражыышкын делегейде политиктиг болуушкуннарының хөгжүлдезинге эки талалыг эргилде болур дээрзинге идегелин илергейлээн.

«Австрия биле Вена болза хүндүлээчел өзуну көргүзер ужурлуг чурт болгаш хоорай болуп турар дээрзин ол чугаалаан. Олар болуушкуннарның чорудулгазынга салдар чедирбес. Ынчалзажок ол чорук бо төөгүлүг болуушкуннуң киржилге чок көрүкчүлери болуп артарын бистиң күзеп турарывыс дээни ол эвес-тир... Бистиң келир үевистиң дугайында чугаа база болур дээрзин билип турар бис... Австрилер болгаш веначылар чугаалажыышкыннарның чорудулгазын чиигедир дээш, ужуражыышкынны оон киржикчилеринге таарымчалыг болгаш чогумчулалдыг болдурар дээш бүгү-ле чүүлдерни кылырын күзеп турар».

Австрияның канцлери доктор Горбахтың радиога чүве чугаалап турган медеглээни болза: «Бир эвес бо хүннерде бүгү делегейниң кичээнгейи Австрияже угланган турар деп чугаалазымза, хөөрем чок болур... Ийи күрүне ажылдакчылары австри найысылалды боттарының ужуражыр чери кылдыр шилип алганынга өөрүп турар бис».

Уруглар — хостуг Кубаның келир үези

ГАВАНА. СЭТА-ның корреспондентизи Е. Ельшовтуң дамчыдып турары болза: бистиң дилеп чораан бажыңывыс Гавананың мырыңай-ла кыдыынга, Поэй деп ажылчын кварталга турган. Ук бажыңны тып алырынга кудумчуның дугаарын болгаш адын билип алыры четпес турган. Ойро Фриастың адын адаары херек турган. Ону ында шуптү кижилер билир. Чок, Ойро Фриас ол бажыңга чурттавайн турган. Батистаның диктаторжу өзу-чурумунга удур Фидель Кастронуң партизан отрядының баштайгы тулчуушкуннарының бирээзинге ол өлген. Гавананың «Сиркуло инфантильдериниң» бирээзин ам Ойро Фриастың ады-биле адаан.

«Сиркуло инфантиль» (дорт утказы-биле алырга «уруглар бөлгүмү» дээн)—Кубада чаа сес. Ол болза уруглар яслизи, уруглар сады, уруглар консультациязы болгаш өскедаа үүлдер-дир. Революцияның тиилээнинин соонда куба хөрээженнер чурттуң бүдүрүлгечи болгаш хөй-ниити амыдыралынга идепкейлии-биле киржи бергеннер, ынчангаш уруглар кижизидилгезиниң мурнунда-ла тургустунуп турган айтыыы улам-на негелделии-биле тургустунуп келген. Мурнунда ядыы кижилериң ажы-төлү карااнадыр маңнажып, автомашиналарга бастырып каг чазып, эрткен-дүшкен кижилерден хайырлал дилеп, довурак-доозунга боражып, бодунуң чаш назынын кудумчуга эрттирер турган. Уруглар кижи шаа четчип, быжыкалак чорда-ла оларны аарберге күш-ажылга өөредип эгелээр турган. Шаанда куба уруглар чиик төлевирлиг ажылчын күжү болуп турган. Оларның ада-иелериинге-даа ындыг болуп турганы ышкаш оларга школа дүжеттинмес-даа турган.

Эрткен үениң он дүмбей артыышкынын революция узуткап чок кылган. Улус өөредилгезиниң айтыыын шиитпирлээри-биле чергелештир, Кубаның революстуг чазаа школа мурнунуң кижизидилгезиниң айтыыын база-ла шиитпирлеп эгелээн. Урулгарның албан черлериниң четкилери-биле чурту шывар деп план төрүттүнүп келген.

Ада-иелериң уругларын ап келир үези—кежээкиниң алды шак хире турган үве. Олар бөгүн уруглларын алгаш дораан-на чоруптаннар—уруглар садының ажылдакчылары-биле оларның ужуражылгазы болган. Адалар болгаш иелер бичии чавыс столчугаштар артынга, бичии стулчугаштарга олургулап алганнар. Уруглар эмчизи ада-иелерге беседа кылган. Ол чугула айтыыг: уруглар садтан чанып чоруткаш, бажыңынга баргаш шын эвес чемненип турар, оон аңгыда чем белеткеп билбес чорук, канчаарга-даа өзүп-доруга бээр дээр янзылыг эрги чаңчыл база-ла салдарын чедирип турар. Аъш-чем талазы-биле тускай эртемниг Мирта Прозиса Фидель Кастронуң сөстерин сактып чугаалаан: «Биске кадык салгакчылар херек. Уруглар—Кубаның келир үези». Иелер келгеш уруглар садының кухнязы-биле ыяк таныжып көөр деп дугуржуп алганнар.

«Ойро Фриас» деп уруглар сады бо чылдың апрельде ажыттынган деп директор Нидиа Флоренсиа чугаалап турар. Коллективте дуржулга ындыг-ла улуг эвес. Дыка хөй чүүлдерни практика кырынга кылгаш көрүп ап турар. Чүге дээрге мурнунда Кубага чаңгыс-даа уруглар сады турбаан-на болгай.

Нидиа Флоренсиа бодунуң ол ажылынга ынак (уруглар садтарын эргелеп турар күш-ажыл министерствазу уруглар садтарынга ажылдаар кадрлар шилип алырда барымдаалап турар шынарларының бирээзи ол деп чугаалап кагза чогуур). Нидиа университеттиң башкы салбырынга өөренип турган. Флоренсианың хөрээнде—бичии Володя Ульяновтуң хевирин сиилбип каан демдек бар. Ол Совет Эвилелинге баарын болгаш ында уруглар кижизидилгезиниң системазы-биле танышарын күзеп турар.

«Ойро Фриас» деп уруглар садында ам—115 уруглар бар. Оларның 15-жи—дөртен беш хонуктан он бир ай чедир назылыг, артыннары—бирден алды чыл чедир назылыг. Олар тус-тус салбырларда чурттап турарлар. Аңаа «Ажылчын хүн» эртенгиниң чеди шактан эгелээр болгаш ада-иелер ажылдан чаныр келгенде, барык-ла кежээкиниң алды шак үжен минута турда доостур. Урулгарга эргежок чугула бүгү-ле үүлдер: кадыкшылдыг чемненилге, дыштанылга, элээди уруглар бөлүүнге ойнаарактар болгаш школа хевирлиг үүлдер бүрүн бар.

Ойнаарактар дугайын чугаалаза чогуур. Шаанда ажылчыннарның уруглары өзүлүг ойнаарак деп үүвени танывас турган. Үүгле иошкулхөреңгилиг өг-бүлелер «АКШ-ка кылган» деп бижиктиг ойнаарактарны садып ап болур турган. Ам Кубада ойнаарактар бүдүрер талазы-биле бодунуң бүдүрүлгези ажыттынган. Куба уруглардың ынак ойнаарагы—«конструктор» деп ойнаарак болуп турар. Школаны, бичии уруглар садтарын болгаш «Фидель даайга» бажыңчыгашты тудары оларга күзенчиг.

Уруглар садында — бодунуң эмчизи болгаш эки дерээн эмнелге кабинеди бар. Эжик аксында улуг өрээлде—чагаа сугар улуг хааржак бар. Ада-иелер боттарының күзээшкиннерин чагааларына бижээш ынаар суп турарлар. Оон аңгыда уруг бүрүзүнге хүн демдеглелин кылып турар. Уругнуң бүгү амыдыралы ында бижиттинген. Аңаа бижиишкинни уруглар садының ажылдакчылары болгаш ол ышкаш уругнуң өзүлде-сайзыралын ничээнгейлиг хайгаарап турар ада-иелер кылып турар. Уруглар садынга кээп турар бичии кубачыларның хүлээлгелери улуг ирги бе?—деп, бис сонуургап айтырдывыс. Улуг болду харын: арыг-силиг болур, коллективти хүндүлээр, шын чугаалаар, беш харлыында—номчуп билир болур ужурлуг.

Уруглар эмчизиниң кылган беседазының соонда ада-иелер уруглар садының директоруун хүрээлей бергеннер. Оларның арыннарында өөрүп четтириишкин чайынналып турган. Чаш уруунуң бажын суйбап каар үени бизин ховар тывар турган ол хөрээженнер үр болгаш аар-берге уйгунуң соонда сергеп келген үве дег апарганнар.

— Бистер ам ажылды-даа хүлүмзүрүг-биле кылып тур бис—деп, дөрт уруглардың иези Сенайда Вивес чугаалады.

Оон дөрт уруглары шуптузу уруглар садында туруп турар. Сенайда Вивестиң алыр шалыңы ындыг кончуг улуг эвес. Ол бизин бодунуң дөрт уруглары дээш айда чеди пенсодан биче-ле хөйну төлеп турар.

Куба маадыр Ойро Фриастың адын здилеп турар «Сиркуло инфантель» Поэй деп ажылчын кварталдың чурттакчыларының чоргааралы. Революстуг чазактың шиитпирин өзүгаар алырга, уругларның ындыг албан черлерин бо чылдың төнчүзүнге чедир чуртка 300-түү турган турар. Ам оларга хереглээр кадрларны белеткеп турар — Гаванада уруглар кижизидикчилериниң үш школалары ажылдап турар. Орансаваны белеткеп турар: ол дээрге колдуунда-ла шаанда помещиктерге болгаш капиталистерге хамааржып турган каас-коя ордулар болуп турар. Фабрикалар уруглар хептерин даарап, ойнаарактарны үндүрүп турарлар. Кубаның уругларын магалыг келир үе манап турар. Ол болза оларның адаларының ол дээш демисежип турганы келир үе, күзел-бодал турганындан боттуг үүл болуп хуула берген келир үе-дир.

КБФ-ниң съездизи ажыттынган

ПАРИЖ. (СЭТА). Парижтиң чоогунда үлетпүр хоорай Иврида Франциянның күш-ажылдың бүгү-ниити конфедерациязының (КБФ) XXXIII съездизи май 28-те ажыттынган. Чурттуң бүгү булуннарындан келген 1500 төлээлер съездиниң ажылынга киржип турар. КБФ-нин конфедералдыг бюрозунуң секретары Леон Мовз «Ажылчын аңгының негелделерин хандырар дээш, Алжирге тайбың дээш, хосталга дээш, чепсегленнишкинни дүжүрери дээш ажылчын аңгының чаңгыс эви болгаш демисели» деп илеткелди кылган. Делегейниң элээн хөй чурттарының профэвилелдериниң төлээлери болгаш Профэвилелдериниң Бүгү-делегей Федерациязының чиңгине секретары Луи Сайян съездиде олуржуп турар.

Съездиниң ажылы июнь 2-ге чедир үргүлчүлээр.

КАР-ның элчини бузуредилге бижиктерин А. Гизенгага тудускан

ПАРИЖ. (СЭТА). Каирниң радиозунуң дыңнатканы болза Каттышкан Араб Республиканың Конгода элчини Мамдух Гебба бузуредилге бижиктерин Стэнливильде Конгонуң дүрүм өзүгаар чазааның баштыны Антуан Гизенгага тудускан.

Каир радиозунуң тайылбырын өзүгаар АФН агентилелдиң дыңнатканы болза, Конгонуң Антуан Гизенгага баштаткан дүрүм өзүгаар национал чазаан КАР-ның чазааның болгаш улузунуң бүрүү-биле деткип турар дугайын элчин медеглээн. А. Гизенгага баштаткан чазак тиилеп үнер болгаш бүгү-ле бергелерни ажып эртер дээрзинге идегелин М. Геббе илергейлээн.

Коммунарлар хөөрүнүң чанынга болган митинг

ПАРИЖ. (СЭТА). Парижтиң он-он мун чурттакчылары Париж коммуназының амызындан когараан киржикчилериниң тураскаалын өзүлаар дээш коммунарларның «Перлашез» хөөрүнге май 28-те чедип келгеннер.

Коммунарларның хөөрүнүң ханазының чанынга Парижтиң чурттакчыларының чыскаалы ийи шак ажыг үеде үргүлчүлээн. Францияның Коммунистиг партиязының болгаш француз ажылчын шимчээшкининиң хоочун ажылдакчылары, Испанга болган дайынның киржикчилери, француз найысылалдың чоогунда ажылчын хоорайларның чурттакчылары хөөрге чедип келген. Олар чечектерни коммунарларның хөөрүнүң ханазынга салган. Хөй-хөй төлээлер ол патриотчу чыскаалга «Боо-чепсекти бок төгер черже октаар!», «Алжирге тайбың дээш!», «Фашизм болбас!», «Конституцияның 16 чүүлү чок болзун!» деп лозуннарны тудуп алгаш келгеннер. «Рено» заводтарның ажылчыннарын, Парижтиң хоорай транспортунуң албан-хаакчыларын, Күш-ажылдың бүгү-ниити конфедерациязының Парижте ажыттынган 33-кү съездизинин киржикчилерин чыскаалдың киржикчилериниң аразындан көрүп болур.

Коммунарларның хөөрүнүң ханазында индирге Францияның Коммунистиг партиязының чиңгине секретарының оралакчызы Вальдек Роше, ФКП ТК-ның Политбюро кежигүнү болгаш секретары Жак Дюкло, Политбюро кежигүннери Франсуа Бийю, Этьен Фажон, Роже Гароди, Поль Лоран, Жанетта Вермерш болгаш Францияның Коммунистиг партиязының өске-даа удуртукчулары чыскаалдың киржикчилериниңе чылыг байырны чедирип турганнар.

КҮШ-КУЛЬТУРА БОЛГАШ СПОРТ

Бут бөмбүү

Кызылда бирги чер дээш бут бөмбүүнүң маргылдазы үргүлчүлеп турар.

«Торпедо» болгаш бус-биле ажылдаар электри станциязының бичии оолдар командаларының ужуражыышкыны 10:0 санга «Торпедо» командазының тиилелгези-биле доозулган. Оон соон дарый шөлче «Торпедонуң» болгаш электростанцияның улуг улустар командалары үнүп келген. Ол ужуражыышкын хоорайның болгаш областың чемпиону «Торпедо» командазынга барык-ла шенелде ышкаш болган. «Торпедо» командазының ойнакчылары оюннуң баштайгы чартыында 7, ийиги чартыында 16 мячини киргеш 23:0 санга тиилээн.

«Торпедо» командазы дараазында хүнде «Буревестник» командазы-биле ойнаан. Бичии оолдарның оюну 2:2 санга хайым болган. Улуг улус командаларының оюну чидиг демиселге эрткен. Студентилер чемпион команданың хаалгазынче элээн атакаларны кылган, ынчалза-даа «Торпедо» командазының камгалакчылары оларны эрттирбейн турганнар. Транспортчулар харыы атаканы кылгаш мячини аразы үр-даа эвес ийи улаштыр киир тепкеннер. Оюнуң ийиги чартыында кайы-даа команда бир-бир санныг болуп, торпедочулар 3:1 санга тиилээн.

«Труд» болгаш «Динамо» ниитилелериниң командалары база ужуражкан. Динамонуң бичии оолдар командазы бодунуң удурланыкчыларын 7:1 санга чиигги-биле тиилээн. Улуг улустар командаларының ужуражыышкыны солун болган. Санны динамочулар ажытканнар. Ынчалза-даа «Труд» командазы чапсарга чедир 3 мячини киирген, а динамочулар база бирээни киирген. Оюн үезинде «Динамо» командазының ойнакчыларының каржыланып ойнап турары көскү болган. Ынчангаш судья эш Сокуров «Динамо» командазының кол камгалакчызын оюндан үндүр сывырган. Оюннуң ийиги чартыында «Динамо» командазының кол халдакчызы Косолапов оюндан база үндүр сывырткан. Бо чүүү көргүзүп турарыл дизе, «Динамо» ниитилелиниң бут бөмбүкчүлеринде спортчу кижизидилгенин кошкак болуп турары-дыр. Каржыланып ойнаар кижилер бут бөмбүүнүң шөлүнче үнмес ужурлуг.

Спортчу клубтар аайы-биле эрткеп ужуражыышкыннарның соонда «Торпедо» командазы 6 сандан 5-ти ап, удурланыкчыларының хаалгазынче 38 мячини киир теп, бодунуунче чүгле 3-түү эрттиргеш бирги черде чоруп турар. «Буревестник» командазы 12 сандан 9-ту, а динамочулар 12-ден 8-ти алган.

Ю. МЫЛЬНИКОВ,
маргылдааның кол судьязы.

Сыын мыйызы — медицинага база бир эң чугула чиг-эт болур. Оон дыка улуг үнелиг эмнерни кылыр.

Бистиң областың аңчылары чыл санында сыын мыйызын белеткээринге идепкейлиг киржип, чоннуң кадык камгалалынын хөрээнге боттарының үлүүн киирип турарлар.

Бо чылгы сезон май 25-те эгелээш, чүгле 1 хонганда Каа-Хем райондан 2 сыын мыйызы дужааттынган. Бирги мыйыстарны дужаар үлүг Каа-Хем районнуң ыяш ажыл-агый чериниң лесниктери Владимир Новиков (чурукта) биле Федор Никитинге онаашкан. Олар бирги сорттуң 3 кг 900 грамм мыйызын дужааганнар. Ол-ла районнуң Ильинка девискээринде аңныыр хайгааракчызы (егерь) эш Чепкасов 4,5 кг мыйысты база дужааган.

Сөзү О. Самбый-оолдуу.
Фотозу С. Феоктистовтуу.

ОБЛАСТЫҢ КИНОЭКРАННАРЫНГА

ДЕП КИНОНУ КӨРҮҢЕР.

Кызыл хоорайда Заречный доора кудумчуда № 3 бажыңның 1 квартиразында чурттап турар Эдуард Петрович Маляров Шишинёв хоорайның Мунчешская кудумчунуң № 9 бажыңының 58 квартиразында чурттап турар Зоя Александровна Усачёвадан чарлыр дугайында херекти көдүрүп турар. Ук херекти Кызылдың хоорай судунга көөр.

Бичии уругларны коргутпаңар

— Уду! Оон башка кокай-ашак сени алгаш баар. Ол, дөө азыгда чаштына берди...

Бичии уруг шуглак иштинге чыда ол кокай-ашак кандыг янзы болур үве ирги деп сагыжынга бодаарын оралдажыр. Өрээл ишти карااнгы. Азыгда кандыг-ла-бир үннер дыңналгылаар. Ол-даа моортай болуру чадап чок. Ынчалза-даа бичии уругнуң корткан бодалынга азыгда чаштынып турар болгаш ам дораан ону алыр дээш чедип келир кокай-ашак чуруттунуп эгелээр. Бичии уруг корткаш, оожургай бээр.

А кырган-авазы амырай бээр. Бичии уруг ыыттавастай берген.

Ынчалдыр улуг улустар бичии уругларның медерел системазын кемдедип турарлар. Коргудуушкун болза бичии уругларга ораштыг коргуушкунну тывылдырар, оон уйгузун үрээр. Коргуушкун—аар бодал. Бүгү организмнин ажылын таарыштырып турар медерел системазын баксыратпышаан, корткан бодал чүректиң, шөйүндүлерниң болгаш өске-даа органнарның шын ажылдаарын үреп турар. Уругларны оюн-баштак-биле безин коргудар чорукту кажан-даа болдурбас. Коргудупканының сөөлүнде бичии уруглар келдирлеп эгелээр таварылгалар тургулаар.

Корткан бичии уруг хөй кезиинде бүгү-ле үүлдөрден коргуп эгелээр. Ол болза медерелдиң аар-берге үрелишкининге чедирип болур.

Бир эвес бичии уруг карااнгыдан коргар апарган болза ол байдал-биле билдилиг демисежир, ону ол үндезин чок айыылзыныглардан шыдамыккайы-биле адырар ужурлуг.

Бир студент мынча деп сактып чугаалап турар. «Бичемде мен кончуг кортук чораан мен чүге дээрге мээң сагыш-бодалым болза хөй хоозун үүлдер дугайында солун чугаалардан доюлган турган. Чааскаан карااнгы өрээлге артарымдан азы дашкаар кудумчуже үнеримден кончуг көргар турган мен. Кым-бирле кижи мени халып кээп сегирип алыр ышкаш кылдыр сагындырар турган. Ачам кажан ол дугайында эскерип кааш оон мээң ол кортук байдалым-биле шыдамыккай демисежип эгелээн. Ол мени карااнгы кудумчуже хаая эвес үндүре бергеш, мээң-биле кады азыг бүрүзүн барып көрүп база ында коргунчуг үүдаа чок деп үвеге мени бүзүредип, тайылбырлап бээр турган...».

Бурган-шажынның чүдүг-сүзүглелинге үндезилеттинген хуулгаазынар, чажыт сүнезиннер, дываажаң оранынга чуртталгага бүзүрел, сүлде-сүнезиннериниң бар болурунуң дугайында болгаш өске-даа ындыг янзы-бүрү хоозун чугаалар бичии уругларга улуг хора чедирер. Ындыг янзылыг хоозун шажынчы-чүдүлгениң меге бодалдарының дугайында хоозун чугаалардан төрелдер боттарының ажы-төлүн камгалаар ужурлуг.

Бичии уругларны коргутпаңар! Коргудуушкун болза бичии уругларны ажынчак-кылыктыг болдуруп, оларны аартыр.

Уругларның нерв системазын камнаңар!

Тыва областың Санитарчырыдыышкының бажыңы.

Редактор Д. Б. БАЙЫР-ООЛ.

КИНОТЕАТРЛАРГА

БӨГҮН

«ВЛКСМ-НИҢ 30 ЧЫЛЫ» (улуг залга): «Бичии оолдар» 11.30 шакта. «Хайгыылчының маадырлыг чоруу» 1.30, 3.30, 9.30 шактарда. «Дээди принцип» 5.30, 7.30 шактарда. (биче залга): «Өлүг кижилер» 4.30, 6.30, 8.30 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: Мультипликация 10 шакта. «Балтийниң алдары» 11.15, 1.15, 3.15 шактарда. «Чайгы шөлээлер үези» (делгем экранныг) 5.15, 7.15, 9.15 шактарда.

«ВОСТОК»: «Чон оттуп тур» (2-ги сериязы) 3.15, 5.15, 7.15, 9.15 шактарда.

ЧАЙГЫ КИНОТЕАТРГА: «Ынактарның болчаа» 5, 7, 9 шактарда.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: Кызыл, Щетинкин кудумчузу, бажын № 3 ТЕЛЕФОННАРЫ: редакторнуң 24-63, редакторнуң оралакчызының 35-24, пропаганда килдизинин 23-54, харыысалгалыг секретарының болгаш харыысалгалыг дежурныйның 23-35, көдээ ажыл-агый килдизинин 25-38, партийжи-амыдырал болгаш культура-амыдырал килдистериниң 37-13, иштики информация килдизинин 20-60, чагаа болгаш совет тургузуг килдистериниң 21-27, үлетпүр болгаш транспорт килдизинин 22-64, бухгалтериянның 31-75, корректорларның 21-47. Солун келбейн барганда 32-75 телефонче долгаар.

ТС—00366. Чагыг № 1178. Культура эргелелиниң типографиязы